

9^e JAARGANG FEBRUARI/MAART 2010 - NR 2/3

KUNST one

Tijdschrift voor kunst en cultuur in het onderwijs

THEMA: KUNST EN MAATSCHAPPIJ

Aan deze kunstzone werken de volgende vakverenigingen mee

BDD

Beroepsvereniging Docenten Theater en Drama
Secretariaat & Administratie,
Postbus 178, 8260 AD Kampen
info@docentendrama.nl,
www.docentendrama.nl

NBDK

Nederlandse Beroepsvereniging van Danskunstenaars
Bureau NBDK:
Postbus 1225, 1500 AE Zaandam
Tel. (06) 39452989/(06) 39452988
administratie@nbdk.nl
www.nbdk.nl

VKAV

Vereniging Audiovisuele Educatie
Zwanenkamp 275, 3607 SE Maarssen
nieuws@vkav.nl,
www.vkav.nl

VLLT

Sectie Nederlands Vereniging Leraren Levende talen
Binnenhof 62, 1412 LC Bussum
Tel. (035) 6783254
bureau@levendetalen.nl
www.levendetalen.nl -> Talensecties -> Nederlands

VLS

Vereniging Leraren Schoolmuziek
Vereniging Onderwijs Kunst & Cultuur
Secretariaat:
Kluppelshuizenweg 32, 7608 RL Almelo
Tel. (0546) 491745
info@vls-cmhf.nl
www.vls-cmhf.nl
Opzegtermijn: ieder jaar schriftelijk voor 1 oktober

VONKC

Vereniging Onderwijs Kunst & Cultuur
Secretariaat:
Kluppelshuizenweg 32, 7608 RL Almelo.
Tel. (0546) 491745
info@vonkc.nl,
www.vonkc.nl
Opzegtermijn: ieder jaar schriftelijk voor 1 november

KUNSTzone

Abonnementen:

binnenland € 49,75
buitenland € 72,50

Het abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m 31 december.
Opzegtermijn: ieder jaar schriftelijk voor 1 november

Voornemens Ik hoop dat u het overleefd heeft, die dagen. Het zouden fijne dagen moeten zijn, maar het is steeds meer een beproeving. Gezellig, dat eten, eten en weer eens eten, want er waren nog restjes. Gezellig zelf gebakken oliebollen eten, maar daarop alleen kan een mens niet leven, dus ook maar minstens een soepje en een salade. Tuurlijk, ook even al dat eten wegspoelen. Pfff, ik word moe als ik het schrijf. Dan moet ik ook nog mijn goede voornemens voor-nemen. Even kijken welke leuke dingen niet meer mogen en welke minder leuke dingen ik moet gaan doen. Roken? Nee, dat mocht ik eerder al niet meer. Was ook niet zo lekker, maar je hoorde er wel bij. Drinken? Dat doe ik niet genoeg om het te moeten laten. Lekker eten? Ook geslachtofferd om allerlei gezonde redenen. Ook lekker en veel beter voor je? Dat is maar de vraag. Ze hebben uitgevonden dat als je ouder bent, je meer mag wegen, want dan leef je langer. Je mag ook drinken, want dat is goed voor je bloedvaten en een aspe-riëntje per dag werkt ook mee. 'Vroeger' moest je een slank getrainde zestiger zijn met yoga-neigingen. Samen met Olga Commandeur en die aardige donkere jongen voor de tv oefeningetjes doen en daarna Max kijken. Nu dus gewoon een ki-lootje meer en een wijntje, wie doet je wat! Voornemens? Een hoop chagrijn voor niets. Ik heb de feestdagen, de sneeuw en de Mexicaanse griep overleefd en vier het leven, want de Q-koorts komt eraan. Het lazerus met de voornemens. Sonja staat naast Atkins en de Weight Watchers in de kast. Ik ga me vergapen aan massacultureel vermaak bij de Avatar en neem een biertje en een zak chips mee. Oh ja, ik kijk op tv wel naar een eventuele Elfstedentocht. Voeten op de poef. Lekker puh!

Bent u al gewend aan VONKC? Ik niet. Ik grijp ook wel eens mis. Verspreek me dan, maar dat lijkt mijn collega's niet te hinderen. Ze worden niet opgewonden van de fusie. Die hou-ding laat hun betrokkenheid zien. Vroeger was dat wél beter. Twee verenigingen leverden wel emotioneel vuurwerk op. Dat vuur mag niet doven. Om te overleven moet VONKC daar een oplossing voor vinden. De fusie voelt als nieuwe schoenen. Mooi bovenkantje, mooie zooltjes. Moeten nog wel ingelopen worden, maar dan gaan ze weer heel lang goede diensten bewijzen, misschien zelfs voor vuurwerk zorgen.

Voor deze Kunstzone heeft de redactie van alles bij elkaar ge-zocht over kunsteducatie en samenleving. Een mooi nummer waardoor u eens lekker warm kunt lopen voor al het moois dat u uw leerlingen kunt bieden.

Ruud van der Meer

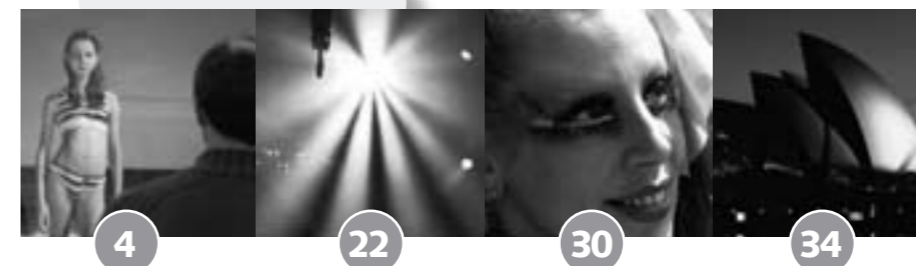
In memoriam Teun Velders

Teun Velders, lid van de VKAV, is 5 januari 2010 overleden. Hij was het laatste jaar ernstig ziek en kon daar niet meer van herstellen. Teun heeft een lans gebroken voor media-educatie in het voortgezet onderwijs met onder andere het opzetten van een international educatief netwerk samen met de Amerikaan Roberto Muffoletto. Hij werkte eerst als tekenleraar op de PABO en later op Hogeschool SAXION in Deventer en Enschede als docent media-educatie. In 1996 organiseerde hij het 4^e symposium Verbo Visual Literacy onder auspiciën van de IVLA met de Nederlandse titel Beeldenstorm in Deventer.

In deze Kunstzone

- **Van hoge en lage beweringen**
Hoge en lage kunst in het onderwijs 4
- **Het zichtbare van kunst in de openbare ruimte**
Interview met Fulya Erdemci, directeur SKOR..... 9
- **'Kunst'**
Opschudding over kunstwerken 13
- **Revival van Community Art**
Voorbeelden van Community Art 15
- **Een abrikoos in de achtertuin**
Recensie van boek 'Een abrikoos in de achtertuin' 17
- **Pirandello (Deel 1)**
Pirandello and het VMBO-project op LJC² 19
- **Creatief ondernemen**
Kunstonderwijs in de bovenbouw van het VMBO 22
- **Maatjes met Kunstexpress**
Hoogwaardig kunstonderwijs voor BB en KB 24
- **Mens, Kunst en Cultuur (MKC)**
Hoogwaardig kunstonderwijs voor BB en KB 26
- **Trendy rapport van Mocca**
Cultuureducatie in Amsterdam anno 2009 28
- **Strange bird, being Caravaggio**
Dansvoorstelling geïnspireerd op Carravaggio 29
- **Ja, kunst!**
Beschouwing over hoge en lage kunst 30
- **Amateurkunst mag gezien worden**
Hoe zichtbaar is het en waar kun je het vinden? 32
- *Belevingswereld* 33
- **Opera ligt op straat**
Hoe kun je jongeren verrassen met opera? 34
- **Best in voor avontuurlijke muziek** 37
- **Muziek beleven moet je doen!** 39
- **Kunst beweegt onderwijs (1)** 41
- **Kunst beweegt onderwijs (2)** 43
- *@Web* 45
- *Actief met CKV* 46

Rechtsbijstand: pagina 16

Omslag: Foto: Bernice Siewe
Zie: 'Een abrikoos in de achtertuin'

KUNSTzone

Colofon

KUNSTZONE
TIJDSCHRIFT VOOR KUNST
EN CULTUUR IN HET
ONDERWIJS

NUMMER 2/3, feb/mrt 2010

KUNSTZONE wordt uitgegeven
door Stichting Kunstzone.

HOOFD- EN EINDREDACTIE

Ruud van der Meer
meervdr@home.nl
Jan Verschaeren
jhav7608@xs4all.nl

REDACTIE

Jan van Gemert
Olga de Kort-Koulikova
Saskia van der Linden
Twan Robben
Paul Rooyackers
Thea Vuijk
Wil & Hans Weikamp
Janneke van Wijk

VERKOOP ADVERTENTIES

Jan Verschaeren
Kluppelshuizenweg 32
7608 RL Almelo
tel. (0546) 491745
jhav7608@xs4all.nl

VORMGEVING EN DRUK

Jaroff Drukwerkmakers
& Reproservice
Heerenveen

STICHTING KUNSTZONE

Jan Verschaeren
Kluppelshuizenweg 32
7608 RL Almelo
info@kunstzone.nl
www.kunstzone.nl

© STICHTING KUNSTZONE

Niets uit deze uitgave mag
worden verveelvuldigd
en/of overgenomen zonder
schriftelijke toestemming
van de uitgever.

ISSN: 1570-7989

Van hoge en lage beweringen

Verkenning van de begrippen 'hoge kunst' en 'lage kunst'

Algemeer

Saskia van der Linden

Op dertien oktober las ik in Trouw een berichtje over cabaretier Tijn Beckland die als presentator het *Residentie Orkest en de wereld van de klassieke muziek* zou voorstellen aan het publiek. De krant spreekt van een 'bijzonder project': 'Het Comedy Concert is bedoeld om mensen die niet snel naar een klassiek concert komen, toch te interesseren voor een avond met het Residentie Orkest.' Herkenbaar, een poging om hoge kunst laagdrempelig te maken. Beckland, bekend van het populaire amusements-programma *De Lama's*, die aan klassieke muziek doet en daar zelfs van blijkt te houden: meer bijzonder kun je het niet treffen.

Hoge kunst, een grotere bron voor discussie is bijna niet denkbaar. 'De Lama's maken echt kunst,' zegt mijn zoon en mijn moeder vindt Mondriaan wel bij echte kunst horen, maar wil, zegt ze zeer uitdrukkelijk, 'het werk niet boven haar bank hebben hangen'. Ook in de professionele wereld wordt druk gedebatteerd. Theoretici, onderwijsprojecten en docenten nemen diverse standpunten in. Een themanummer van Boekman uit 2005 over hoge en lage cultuur geeft een keur aan invalshoeken en definities. Beckland blijkt een prachtig voorbeeld van wat er in dat nummer door verschillende auteurs beschreven wordt. Maar wat kunnen we als docent met al die verschillende theorieën? Dit artikel besluit na een kleine bloemlezing met enkele praktische voorstellen.

Hoge en lage kunst in het debat

Leidend artikel in het Boekman-nummer is dat van Susanne Janssen die stelt dat de scheidslijnen tussen hoge en lage kunst zijn verdwenen: 'Sinds de jaren vijftig zijn traditionele kunstopvattingen en culturele scheidslijnen geërodeerd en vervangen door meer gedifferentieerde en minder hiërarchische patronen van cultuurproductie en cultuurconsumptie.' Daarbij wordt het onderscheid tussen hoog en laag getypeerd door de kunst domeinen en genres: popconcerten en strips bijvoorbeeld zijn lage kunstvormen en klassieke muziek en ballet hoge. Het cabaret van Beckland hoort in dit geval bij de lage kunsten. Nico Wiltering nuanceert de opvatting van Janssen. Met de erkenning van delen van de populaire cultuur als kunst zijn de grenzen verschoven, maar niet opgeheven, stelt hij. Het onderscheid is hier ook gebaseerd op het type cultuuruiting, namelijk op wat bij het populaire domein hoort. Herman Franke beschrijft dat verdwijnen van de scheidslijn door een typering te geven van culturele omnivoren, Tijn Becklandjes zal ik maar zeggen. Bij eerder genoemde Wiltering was Beckland echter geen omnivoor, maar was zijn kunstuiting verschoven en binnen de categorie hoge kunst terechtgekomen. Volgens Lianne van der Linden,

directeur van Imagine IC, is lage kunst iets dat ze associeert met de pikante grappen van het *Theater van de Lach* - die ze heel vervelend vindt - en hoge kunst met iets dat de tand des tijds heeft doorstaan. Hier betreft het onderscheid de kwaliteit of aard van het product. Ik ken Beckland niet, maar betwijfel of hij stand houdt als hij zijn presentatie met Lama-grappen aanvult. Hans van Maanen gaat uit van een esthetisch-kwalitatief onderscheid dat dwars door alle disciplines heen loopt. Een onderscheid dat wel degelijk nog bestaat en bestaansrecht houdt, omdat zonder dat, de waarde van kunst voor de samenleving vervaagt. In deze opsomming past nog de opvatting van Hans Abbing die enkele jaren geleden de terminologie 'klassieke en nieuwe kunst' introduceerde waarbij de beleving van de beschouwer centraal staat. Om precies te zijn 'de veranderende manier van beleven': van geduldig, ingekeerd en reflectief naar expressief en participierend. Hij stelt traditionele kunstinstellingen voor om meer op de vraag

van de moderne mens in gaan en kunst in een andere belevingscontext aan te bieden. De uitleg van Beckland bij een klassiek concert sluit bij deze ideeën aan. En, tot slot, sinds 2008 ontwikkelt het onderwijsproject *Cultuur in de Spiegel* vanuit een cognitieve invalshoek

een leerlijn kunstvakken die heikele debatten rond hoog en laag lijkt te willen beslechten, met behoud van het onderscheid.

Een waaier aan voorbeelden en dan spreek ik nog niet over het doorelkaar hanteren van de termen 'kunst' en 'cultuur', of over kwalificaties als massa, populair, moeilijk toegankelijk of juist niet, voor het brede publiek, amusement, comfortabel of uitdagend die de termen zouden moeten nuanceren of verhelderen.

Terecht stelt Frans de Ruiter in het genoemde Boekman-nummer de vaagheid van het begrippenpaar aan de orde. De verschillende domeinen film, popmuziek, mode of klassieke muziek, ballet en schilderkunst kaderen bovendien de

'Hoge kunst spreekt mijn leerlingen niet aan, daarmee jaag ik ze voorgoed van de kunsten weg.'

Maakt een andere manier van kunstbeleving Nieuwe Kunst?
Fotograaf Saskia van der Linden uit de serie *Kijken & Kijken: Kijken 1*

categorieën hoog en laag niet in, stelt hij. Een film kan bij de hoge kunst horen en een schilderij bij de lage. Hij formuleert helder en uitgebreid de problemen met dit begrippenpaar en toch zou ik er het mijne aan toe willen voegen.

Afgezien van de vraag naar de waarde van het onderscheid tussen hoge en lage kunst, is de discussie binnen het onderwijs een gegeven. Janssen stelt in haar artikel: 'Het is niet langer duidelijk welke kunstenaars aan bod moeten komen in onderwijs en onderzoek.' Folkert Haanstra wijst echter op de omgekeerde ontwikkeling binnen de kunstvakken ten opzichte van de cultureel-maatschappelijke: van leerling-gericht naar leerstof-gericht, waarbij de aandacht voor de eigen expressie van het kind de laatste decennia juist uitgebreid werd met het kennismaken van professionele kunst. Binnen het curriculum van de kunstvakken is er aandacht voor alle kunstvormen of deze in de volksmond nu hoog of laag geclassificeerd worden. Haanstra stelt dat meer leerlingen in aanraking komen met klassieke kunst dan voorheen het geval was. Wat precies die praktijk is, is mij niet bekend, maar ik weet dat docenten de benadering in hun lessen en de keuze van lesinhouden motiveren op diametraal tegengestelde gronden. 'Hoge kunst spreekt mijn leerlingen niet aan, dan jaag ik ze voorgoed van de kunsten weg,' zegt de één. Voor de ander geldt: 'De populaire kunsten kennen ze wel, die zoeken ze wel op. Ik bied juist hetgeen waar ze niet uit zichzelf naar toe gaan.' Het speelt in ons kunstonderwijs bewust of onbewust een rol, maar we baseren ons op een warrige terminologie.

Opvattingen, uitgangspunten en verwarring

Zoals vaak, onderbouwen de verschillende sprekers hun standpunten vanuit verschillende disciplines, verschillende invalshoeken en met verschillende methodes. Waar de één bezoekersaantallen telt en sociologische methoden gebruikt en de ander uitgaat van de esthetische kwaliteit van een werk, ligt het voor de hand dat men langs elkaar heen praat. Het is me er hier niet om te doen een sluitende definitie te geven of te bepalen wat er wel of niet bij hoge dan wel lage kunsten behoort. Wel om duidelijk te maken waarom het kennen van je eigen en andersmans uitgangspunten helpt bij het maken van keuzes en invullen van het kunstonderwijs.

Bij een filosofische benadering vallen de volgende punten op die ikzelf als uitgangspunten voorstel: Eén aspect van het debat is de neiging om het begrip vanuit een waarderrelativisme steeds op te rekken. We mogen immers onze (elitaire) smaak, ons eigen oordeel, niet opdringen aan anderen. De rapper moet even goed gewaardeerd worden als de dichter uit de vorige eeuw. Echter, als alles kunst wordt, verdwijnt de noodzaak om over 'kunst' te spreken. Kunstwetenschap bestaat bij de gratie van het definiëren van onderscheid. Zonder onderscheid geen begrip, zonder begrip geen inzicht en zonder inzicht levert de wetenschap geen bijdrage aan de samenleving, zo stelt onder andere Van Maanen in het nummer van Boekman. De Ghanese filosoof Kwame Anthony Appiah stelt in een heldere uiteenzetting dat dit waarderrelativisme monddood maakt en het debat blok-

Maakt een andere manier van kunstbeleven Nieuwe Kunst?
Fotograaf Saskia van der Linden uit de serie Kijken & Kijken: Kijken 2

keert, en geeft goede redenen om met elkaar in gesprek te gaan over onze waarden. De discussie over kwaliteit en smaak is een onderdeel van ons vak, maar bovendien: 'sprookjes, toneel, opera, romans, korte verhalen; biografiën, geschiedenis, etnografie; fictie en non-fictie; schilderkunst, muziek, beeldhouwkunst en dans: elke menselijke beschaving heeft manieren om ons waarden te laten zien die we daarvoor nog nooit gezien hadden, of om de toewijding aan de waarden waarmee we vertrouwd waren te ondergraven.' En dus is het samen bespreken van deze verhalen één van de centrale manieren om te leren onze reacties op de wereld af te stemmen. We leren er dus van.

Ten tweede is het begrip 'kunst' er eentje met een bijzondere eigenschap. Het is wat de Engelse filosoof W.B. Gallie als *essentially contested concept* aanduidt. Deze noodzakelijk betwiste begrippen kenmerken zich onder andere doordat zij waardegeladen zijn en de waarde alleen verklaard kan worden door naar de verschillende concrete voorbeelden te verwijzen. Voorbeelden die traditie-, en dus tijd-, plaats- en cultuurgebonden zijn. Het zijn echter vooral begrippen waarvan iedereen weet wat ze ongeveer betekenen, maar waar discussie ontstaat op het moment dat het begrip concrete inhoud krijgt. Een discussie die essentieel is, omdat deze het begrip inhoud geeft. Een voorbeeld is 'rechtvaardigheid'. Iedereen weet wat rechtvaardigheid is, maar wát ik

rechtvaardig vind, verschilt van wat een ander vindt. Dat is niet alleen, omdat we als mensen zo verschillend zijn, maar omdat het begrip zelf daarom vraagt. Het begrip is van dien aard dat er altijd opnieuw over de inhoud gesproken móet worden. Appiah: 'Het vormt een onderdeel van ons begrip van deze termen dat er over hun toepassing geredetwist hoort te worden.' Een definitie is niet te formuleren, maar is vooral niet wenselijk. 'Kunst' is ook zo'n begrip. Het is essentieel noodzakelijk dat over de inhoud van wat kunst is, altijd gesproken blijft worden. Intuïtief weten we in onze communicatie wel waar het ongeveer over gaat; we kunnen het begrip namelijk heel goed in onze gesprekken hanteren. Dit alles geldt voor de hoge dan wel lage categorisering dus ook.

Tenslotte is er de verwarring die ontstaat doordat de meeste sprekers het begrip koppelen aan het object of zelfs aan een kunst domein. Een schilderij van Rembrandt is hoge kunst, maar het huilende zigeunermeisje - dat toch ook gebruik maakt van het clair-obscur-effect zoals een leerling me eens uitlegde - is opeens een lage kunstuiting. Bij de classificering langs de domeinen hoort klassieke muziek 'natuurlijk' bij de hoge kunsten en popmuziek 'natuurlijk' bij de lage. Maar is klassificering wel gebonden aan dit object? Iets anders gezegd: bepaalt het object of iets hoog dan wel laag is of doen de achterliggende waarden van de maker en waarnemer, vertegenwoordigd in het kunstobject, dat? De kunst-

zinnige kwaliteiten die we in het object zien, zijn artistieke waarden door een cultuur in een bepaalde tijd als waardevol ervaren. Dat iets, door iemand, gekwalificeerd wordt als hoge dan wel lage kunst hangt - binnen dit perspectief - af van de beschouwer; is gekoppeld aan het subject en niet aan het object. De waarde van iets is dan niet intrinsiek in het object gelegen, maar wordt bijvoorbeeld gevormd door wat het subject er mee doet, de aandacht die het er aan geeft. Vergelijk Abbings voorstelling waarbij in de 'nieuwe kunst' de traditionele studieuze kunstbeleving vervangen wordt door een expressief-participerende. De vele reacties op Abbing tonen dat hier verschillend over gedacht wordt. Het lijkt hierbij bijna een kwestie van smaak of bereidheid om met de tijd mee te gaan, maar de argumenten komen veelal vanuit een ander perspectief. In het debat moet duidelijker zijn op welke manier een spreker reageert op de hoog-laag discussie.

De lespraktijk

Bovenstaande filosofische uitgangspunten over de valkuil van waardenrelativisme, kunst als essentially contested concept en object-subject ideeën, leiden tot enkele praktische uitgangspunten. We kunnen er met onze kunstvak-leerlingen van uitgaan dat:

- er onderscheid en kwaliteitsverschil is tussen de verschillende kunstuitingen en dat het loont daar naar te zoeken;
- de begrippen kunst, maar ook cultuur, van dien aard zijn dat zij altijd ter discussie staan, moeten staan en dat we daarvan leren;
- dat je ook kunt discussieren over of de beschouwers en hun beleving of de intrinsieke eigenschappen van het kunstobject bepalend zijn voor het onderscheid dat we ervaren.

Onderzoek met leerlingen naar het onderscheid, het verschil en de overeenkomsten tussen verschillende kunstvormen en kunstobjecten, kan juist heel goed zonder een keuze te maken voor de ene of andere categorie. Juist door de soap als uitgangspunt te nemen kon ik, in de lessen cultuurgeschiedenis, mijn jeugdtheaterschool-leerlingen zelf laten ontdekken wat het karakter van spelvormen binnen de diverse theatervormen is, wat de krachten zijn en welk plezier het oplevert. Zonder mijn eigen irritatie te laten blijken over de manier waarop in soaps leugen, achterbaksheid, bedrog en overspel aan de orde komen - immers ook onderwerpen van zoveel hoog geacht toneel - ontdekten leerlingen zelf verschillen en overeenkomsten.

Verschillende CKV-methoden beginnen met de definitie van kunst en van cultuur. We zouden onze leerlingen echter ook kunnen leren dat 'kunst' geen statisch begrip is, omdat het steeds uitnodigt er inhoud aan te geven. Voor zover het tot enig inzicht leidt om een definitie te leren, zou ik juist voorstellen om de leerlingen in een debat tot een consensus voor een voorlopige beschrijving te laten komen over wat voor hen kunst is. Als de leerlingen ter voorbereiding van dit debat

verschillende standpunten moeten begrijpen, zullen zij bovendien meer inzicht krijgen dan bij een kant-en-klare definitie. Door dit debat elk jaar te laten plaatsvinden en in de portfolio van de leerlingen op te nemen, kun je de ontwikkeling van een groep volgen.

Verschillende auteurs spreken over de manier waarop een beschouwer de kunst ervaart. Participerend, reflecterend of scheppend enerzijds, en anderzijds als louter ontspanning of met de intentie om er meer uit te halen en dus onderzoekend. Zo heeft de persoon die de ene dag een spannende roman van Dan Brown leest en zich de volgende dag over een gedicht van Armando buigt niet een omnivore smaak, maar omnivoor cultuurgedrag, stelt Van Maanen. Hij is bij de ene activiteit op iets anders uit dan bij de andere. Op het ene moment wil hij als kunstconsument alleen ontspannen, genieten of afgeleid worden. Op het andere wil hij binnen een kunstzinnige ervaring groeien, ontdekken, meedenken, of verrast, geprikkeld, geconfronteerd van zijn sokken geblazen worden. Binnen een duidelijke opdracht kunnen leerlingen gericht op zoek gaan naar ervaringen of ontdekkingen van deze laatste orde. Ervaringen van henzelf, van mensen in hun familiekring, maar ook van kunstenaars. Deze laatste zijn ooit verslingerd geraakt aan hun beroep, hebben een ervaring gehad die hen overtuigde dat het maken van kunst de moeite waard is, omdat het bijzondere ervaringen kan oproepen. Het mooiste voorbeeld hoorde ik van een docent op een Cultuurprofiel school die meemaakte dat een leerling niet alleen nieuwsgierig was geworden naar het werk

van beroemde fotografen, maar ook op eigen initiatief contact had gelegd met een fotograaf om samen haar portfolio op te bouwen.

'De populaire kunsten kennen ze wel, die zoeken ze wel op. Ik bied juist hetgeen waar ze niet uit zichzelf naar toe gaan.'

Het project *Cultuur in de Spiegel*, een

onderzoeksvoorstel naar een theoretisch kader en een raamleerplan cultuureducatie, stelt de vraag naar helderheid over de gebruikte termen. Op de concrete uitkomsten van het onderzoek die de discussie in dit artikel wellicht achterhaald maakt, moeten we tot 2012 wachten, maar het onderzoeksvoorstel formuleert haar uitgangspunten helder. In *Cultuur in de Spiegel* is de cognitieve benadering het gekozen perspectief, in dit perspectief wil *Cultuur in de Spiegel* bijdragen aan inzicht in:

- de verhouding tussen kunst en amusement (respectievelijk met en zonder zelfbewustzijn), en
- het onderscheid tussen hoge en lage cultuur (de uitdrukking van het zelfbewustzijn van een maatschappelijke elite en de uitdrukking van het zelfbewustzijn van andere maatschappelijke groepen).

Het voordeel van de omschrijving is dat deze volledig neutraal lijkt en geen waardeoordeel in zich lijkt te houden. Kunst&amusement, hoog&laag hebben respectievelijk te maken met de mate van zelfbewustzijn en van de groep van wie de cultuur het zelfbewustzijn verbeeld. Geen heftige dis-

Maakt een andere manier van kunstbeleven Nieuwe Kunst?
Fotograaf Saskia van der Linden uit de serie Kijken & Kijken: Kijken 3

cussies en standpunten over wat wel of geen kunst is, geen kwaliteitsdiscussies; het lijkt heel aantrekkelijk. Maar het botst met het voorgaande en omdat, zoals ook Appiah stelt, de manier waarop je met kunst omgaat en erover praat altijd de manier is van maatschappelijke groeperingen om zich van een ander te onderscheiden, vraag ik me af of het sympathieke neutraliseren van de begrippen wel tot een gewenst effect zal leiden.

Centraal aspect in het onderzoek is het begrip *zelfbewustzijn*. Ontwikkeling van het zelfbewustzijn van leerlingen zal tot uitdrukking gebracht worden in de te ontwikkelen leerlijn. En daarmee kom ik terug op de twee citaten van docenten en de veel gehoorde klacht dat de hoge kunsten vooral eigendom zijn van een bepaalde maatschappelijke elite. Cultureel omnivoor gedrag lijkt vooralsnog óók weer behouden aan een elite. Een groep mensen namelijk die blijkbaar thuis of op school wel leerde om zich tot alle vormen van kunst te

verhouden, die wel leerde dat geduld, aandacht en interesse tot bijzondere en waardevolle ervaringen leidt. Een groep die wel zelfbewust over kunst kan (mee)praten en over de criteria van kwaliteit discussiëren. Zoals Diederik Schönau in een reactie op het boek van Abbing stelt: 'Dat 'jonge publiek' kan namelijk ook geleerd worden zich open te stellen voor andere contexten waarin kunst wordt gepresenteerd [...]'.
Dat is naar mijn idee wel de grap van onderwijs: dat je je leerlingen iets leert dat ze nog niet kunnen of kennen, opdat zij in hun latere leven niet beperkt worden. Zoals het leren eten met met mes en vork, leidt tot vergroting van je mogelijkheden om je in verschillende klassen te bewegen, moeten we onze leerlingen ook de mogelijkheid bieden om met alle vormen van kunst om te gaan. We ontwikkelen als docenten niet de smaak van de leerlingen, maar de vaardigheden om met meer bagage nieuwe dingen tegemoet te treden en op waarde te schatten.

Literatuur

- Boekman 65, Tijdschrift voor kunst, cultuur en beleid: Hoge en lage cultuur, winter 2005.
- Onderzoeksvoorstel Cultuur in de Spiegel: naar een theoretisch kader en een raamleerplan cultuureducatie, www.cultuurindespiegel.nl.
- Hans Abbing, Van hoge naar nieuwe kunst, Amsterdam 2009.
- Kwame Anthony Appiah, Kosmopolitisme, ethiek in een wereld van vreemden, Amsterdam, 2006.
- Diederik Schönau, CKV tussen hoge kunst en nieuw publiek, Kunstzone 12-2009, pagina 7 t/m 9.

Het zichtbare van kunst in de openbare ruimte

In gesprek met Fulya Erdemci

Thea Vuik

In een pittoresk huisje (een voormalig rioolzuiveringsgebouw) - niet ver van het Rijksmuseum vandaan - zijn de burelen van *Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR)* ondergebracht. Als voormalig Praktijkbureau begonnen, bestaat SKOR inmiddels tien jaar onder deze nieuwe naam. Voorheen was SKOR een onderdeel van de Mondriaanstichting. Nu ontwikkelt het - als zelfstandige organisatie gesubsidieerd door het Ministerie van OCW - door middel van advies en financiële ondersteuning kunstprojecten die in relatie staan tot de openbare ruimte. En al weer ruim een jaar geleden is *Fulya Erdemci* aange-steld als de nieuwe directeur van deze instelling.

Erdemci's faam als curator is wereldwijd. Ze was directeur van de Istanbul Biënnale. Ze trad op als curator voor de Biënnale van Sao Paulo en nam deel aan het team van curatoren van de Biënnale voor hedendaagse kunst in Moskou. Ze initieerde een serie tentoonstellingen over publieke kunst in de stedelijke omgeving van Istanbul en heeft recentelijk (eind 2008) samen met Danae Mossman de Scape Biënnale Kunst in de Openbare Ruimte in Christchurch, Nieuw Zeeland samengesteld. Om terloops maar wat te noemen. SKOR hoopt met haar aanstelling ook internationaal meer aanzien te krijgen. Momenteel woont Erdemci - naast Istanbul - tevens in Amsterdam.

Je hebt met jouw expertise - vermoed ik - een globaal beeld van hedendaagse kunst. Zijn er opmerkelijke verschillen tussen landen/werelddelen te duiden?

Als buitenstaander die observeert, kun je wel verschillen zien natuurlijk, maar het belangrijkste kenmerk van hedendaagse kunst is het gebruik van een universele taal. Nederland loopt voor op andere landen op het gebied van design, architectuur en die kunstvormen die gelieerd zijn met de ruimte eromheen.

En ja, je vroeg het al, de aanwezigheid van humor is ook een Nederlands kenmerk, zoals je kunt zien in het werk van John Kormeling bijvoorbeeld.

Fulya Erdemci

Aan wiens kant staat SKOR bij het geven van een opdracht? Aan de kant van de kunstenaar of hebben jullie maatschappelijke overwegingen?

Beide zijn verbonden eigenlijk. We kijken naar de publieke ruimte in termen van architectuur, stedenbouw, maatschappelijke overwegingen en economie. Nadat we de specifieke situatie geanalyseerd en onderzocht hebben, maken we een conceptplan waar we vervolgens kunstenaars bij zoeken. Daarna maken die kunstenaars een projectvoorstel. Of we gaan in zee met deze voorstellen of we vragen ze herzieningen en veranderingen in de projectvoorstellen te maken. We brengen altijd onze rol en de wens van de opdrachtgever in discussie. Zijn we als partij nuttig in deze situatie? Want ook dat is niet altijd het geval. Er is bijvoorbeeld een instituut dat een schilderij wil kopen. Nou, dat kunnen ze zelf wel. Daar hebben ze ons echt niet bij nodig.

Hoe gaat dat in z'n werk? Zoeken jullie actief naar een kunstenaar of werkt het als een soort van open inschrijving?

We volgen actief wat er gaande is in de hedendaagse kunst. Onze curators bezoeken belangrijke internationale tentoonstellingen zoals bijvoorbeeld de Biënnale van Venetië of Sonsbeek, grote tentoonstellingen. Maar ook een expositie als *Niet Normaal* die je momenteel kunt bezichtigen in de Beurs van Berlage (t/m 8 maart). Naast zulke grote internationale

Stedelijklab Face Your World van Jeanne van Heeswijk en Dennis Kaspori (Courtesy SKOR)
Foto: Gert Jan van Rooij

tentoonstellingen volgen we ook academies op zoek naar opkomend talent. Voortdurend volgen we de nieuwe artistieke richtingen op de voet. De kunstenaars worden uiteindelijk door ons uitgenodigd om aan onze projecten mee te werken.

Is het een meer intellectuele manier van kunst in een omgeving plaatsen waar SKOR ondersteuning biedt?

Ja, maar onder één belangrijke voorwaarde: het kunstwerk moet het vermogen hebben om met 'iedereen' te kunnen communiceren. Niet alleen met kunstliefhebbers, maar ook met jonge(re) kinderen of met mensen die niets om kunst geven. Het betreffende kunstproject moet mensen kunnen raken, het moet iets met zoveel mogelijk mensen doen.

Je bent nu bijna anderhalf jaar directeur van SKOR. Wat heb je je als (persoonlijk) doel gesteld?

Een van mijn doelen is het vergroten van de communicatiemogelijkheden van de projecten die SKOR initieert. Als we door middel van debat een bijdrage kunnen leveren aan een project, kan dat een tweede leven aan zo'n project geven. Het verruimt de zeggingskracht en de interactie ervan met een groter publiek. Sinds een jaar organiseren we brainstormsessies en denktanken om nieuwe plannen voor ons publieke programma te maken.

Als onderdeel van de nieuwe visie van SKOR - een integrale programmering met als voornaamste onderdeel de educatieve activiteiten en het publieke programma - is er een omvangrijk publieksprogramma in ontwikkeling. SKOR gebruikt dit programma als middel voor zelfreflectie, transparantie en heruitvinding van zichzelf. Hopelijk lanceren we in maart/april 2010 het nieuwe plan voor het publieksprogramma. Het omvat activiteiten als artists' talks, tours, lezingen en debatten, internationale lancerings van nieuwe edities van *Open*, cahier over kunst en het publieke domein, noem maar op.

Ten tweede, als we de projecten en activiteiten van SKOR met andere gelijksoortige internationaal gevestigde stichtingen vergelijken, zien we dat SKOR een bolwerk is. Hoewel dit de realiteit is en SKOR ongelofelijke projecten creëert, reflecteert onze internationale reputatie dit niet. Dus een van mijn doelen is om SKOR internationaal te herpositioneren.

Van alle kanten wordt het kunstwerk bekeken.

Precies. Een kunstwerk op zich is altijd al erg waardevol. Maar wat is het doel ervan? En specifieker: wat is het doel van kunst in het publieke domein? We willen kennis en ideeën produceren. We willen een toekomstige generatie die kan omgaan met vragen en die de ambitie in zich heeft om dingen te veranderen. Kunst kan daarin ook een functie hebben.

Kan ik als particulier ook met een goed idee bij jullie komen? Ja, dat kan een mogelijkheid zijn. Maar eigenlijk zijn we een onderdeel van het Nederlandse subsidiestelsel en SKOR moet zelf op zoek naar passende fondsen. Dat betekent dat we werken met opdrachtgevers zoals zorginstellingen of scholen en/of met partners zoals kunst- en cultuurinstellingen. Daarom starten we met een specifieke situatie, locatie en plaats. En nodigen we kunstenaars uit volgens het specifieke concept en plan wat door SKOR en partners voor deze specifieke situatie is ontwikkeld. Aan de andere kant is in Nederland het subsidiesysteem erg goed ontwikkeld. Als een individuele kunstenaar een fantastisch idee heeft, kan hij daarmee naar specifieke instituten zoals het Fonds BKVB (het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst) dat dergelijke artistieke producties ondersteunt.

Kun je me iets vertellen over het verschil tussen kunst in een geïsoleerde omgeving zoals een museum en kunst in de openbare ruimte?

In de publieke ruimte heb je te maken met diverse belangen. Waar doe je het, waarom doe je het en wie is je publiek? Dat is van het allergegrootst belang als je kunst in een bepaalde omgeving plaatst. Ieder kunstproject in de publieke ruimte moet op maat gesneden worden volgens de behoeften vanuit de context en de plaats. In een museum staat het werk gewoon op zich.

Heb je het meer over conceptuele kunst in openbare ruimte(s) dan?

Nee, dat kan ik niet zeggen. Hoewel ik het niet heb over versimpeling, want projecten die in het publieke domein voorkomen, moeten de capaciteit in zich hebben om een taal te spreken tegen iedere passant die toevallig langsloopt. In een museum kan ingewikkelde conceptuele kunst geïnstalleerd worden, want er staat eventueel tekst en uitleg naast vermeld. Of als je vragen hebt, kun je die stellen aan een gids. Meestal gaan mensen naar een museum met een open vizier en met de verwachting om kunst te zien en met wat kennis over kunst. Het zijn vaak de kunstliefhebbers die musea bezichtigen. Zij willen de vragen begrijpen die de kunstwerken oproepen. Mensen die op straat lopen hebben dat niet per se.

Volgens mij is SKOR redelijk onbekend.

Misschien voor insiders wel bekend, maar voor mijn gevoel is het aan de buitenkant een beetje 'stil'. En we willen echt meer naar buiten treden en die zichtbaarheid houdt meer in dan jezelf door adverteren neer te zetten. Wanneer je zichtbaar bent, moet je de verantwoordelijkheid dragen en ook anderen de kans te geven om kritiek te geven. Die kritiek is belangrijk voor ons, eigenlijk voor ieder instituut.

Kun je me iets vertellen over de relatie tussen SKOR en het (kunst)onderwijs?

Naast gezondheidszorg en stedelijke transformatie is educatie ons voornaamste doelwit. Een voorbeeld van zo'n project is *Mr. Motley*. Met de uitgave van dit tijdschrift wilde SKOR jongeren op een toegankelijke manier met hedendaagse beeldende kunst in contact brengen. Dat lukte vrij aardig en is

Mr. Motley op eigen benen verder gegaan. Overigens verkeren ze momenteel in zwaar weer, omdat het niet zeker is of ze nog subsidie krijgen. Maar je kunt stellen dat ons doel is dat scholen gaan nadenken over hedendaagse kunst, speciaal die in openbare ruimtes. Wij moeten een platform bieden voor dialoog en debat over kunst in de publieke ruimte. Een ander voorbeeld is het project *Face Your World* dat Jeanne van Heeswijk en Dennis Kaspori hebben ontwikkeld voor basisschoolkinderen en leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Deze kunstenaars lieten jonge studenten hun eigen omgeving onderzoeken en het opnieuw ontwerpen.

Heb je specifieke plannen om met het onderwijs te werken?

Scholen zijn uitermate belangrijk voor ons. We zijn erg met onze toekomst bezig en zij zijn de toekomst. We zijn erg druk met plannen aan de gang maar dat is nog in voorbereiding en nog niet openbaar. Op 14 januari 2010 wordt ons idee van een Collectieve Collectie gelanceerd dat het resultaat is van diverse samenwerkingsvormen tussen zorginstellingen en kunstinstellingen. De kunstwerken die voor de Collectie gemaakt zijn, zijn niet alleen voor de cliënten, het personeel en de bezoekers van het zorginstituut bedoeld, maar het ligt ook in de planning dat ze tevens tentoongesteld worden in musea of internationale tentoonstellingen. Dus zo wordt de uitstraling van een project naar een groter en meer divers publiek mogelijk. Neem bijvoorbeeld een ziekenhuis: het heeft een bepaald kunstwerk in bezit en je kunt wel stellen dat na tien jaar niemand het betreffende kunstwerk meer opmerkt. Maar als je het werk uitgewisseld wordt met een ander ziekenhuis of naar een zorginstelling brengt, is het daar weer als nieuw. Het heeft een tweede leven. Een vorm van rouleren. We willen eigenlijk een collectie maken die niet het ene of het andere instituut toebehoort, maar wel gedeeld wordt. Het kan een levendige uitwisseling zijn. En datzelfde principe willen we gaan toepassen voor scholen/onderwijs. Thematische werken die gerelateerd zijn aan de jeugd en hun specifieke problemen kunnen worden ontwikkeld. We willen een prachtige collectie gaan maken. Overigens werken we ook met universiteiten. Op universiteitsniveau willen we niet alleen kunstprojecten maken, maar ons doel is (als de situatie geschikt is) studenten en scholen uit te nodigen om workshops te ontwikkelen. We creëren bijvoorbeeld workshops samen met de polytechniekafdeling van Technische Universiteit Eindhoven voor de kelders in de achtertuin van SKOR. De studenten kunnen niet alleen van ons veel leren, maar wij ook veel van hen. Zij zien dingen vanuit verschillende perspectieven. Vandaar dat het voor ons in meerdere opzichten interessant is om relaties aan te gaan met universiteiten met betrekking tot workshops of onderzoek en publicaties. We werken steeds meer in deze richting.

Zal deze reconstructie tot meer openheid leiden?

Laten we het hopen. We zijn momenteel druk bezig met onze website. Onze site ziet er wel goed uit, maar is in feite een opsomming van alle projecten die aan ons gelieerd zijn. Als een soort database. We willen het veel interactiever gaan maken. Er zijn bijvoorbeeld plannen voor een platform voor jonge curatoren (waaraan de gevestigde orde ook kan meedoen) die tentoonstellingen kunnen samenstellen voor

Blob-paviljoen van Studio Jurgen Bey op de campus van TU Eindhoven
Foto: Jannes Linders

onze website. We willen ook een e-magazine gaan uitgeven dat niet zozeer theoretisch is dan wel informatie geeft over kunstprojecten gerelateerd aan de openbare ruimte of urban art tentoonstellingen uit de hele wereld. Het ontwerp van

de website is bijna klaar, maar we zitten nog midden in de reconstructiefase over de inhoud en de functie. Maar ik verwacht en hoop dat het uiteindelijk dit jaar nog voor de buitenwereld zichtbaar wordt.

De toekomst van het schoolplein

Wat doen we met onze schoolpleinen? Sluiten we ze steeds beter af ter bescherming van de kinderen en het schoolgebouw? Is er nog een toekomst voor het plein als een publieke plek die meerdere functies dient? Veel schoolpleinen in Nederland zijn aan een flinke opknappbeurt toe, ze verkeren in slechte staat en beantwoorden onvoldoende aan de eisen van deze tijd: veel scholen kennen problemen van onveilige (parkeer)situaties bij het halen en brengen, of hebben last van vandalisme en een hinderlijk ophouden van hangjongeren. Bovendien worden steeds hogere eisen gesteld aan de veiligheid van speeltoestellen en de inrichting van het plein.

SKOR ontwikkelt samen met basisschool de Vlinderboom in Amsterdam Oud-West en stadsdeel Oud-West plannen waar-

bij de huidige situatie van schoolpleinen onder de aandacht wordt gebracht en een voorzet wordt gedaan voor verbetering. Op 17 januari 2008 startte het project met een debat over de toekomst van het schoolplein in het Nai (Nederlands Architectuur Instituut) te Rotterdam.

Inmiddels zijn drie ontwerpteams geselecteerd die een visie gaan ontwikkelen voor het openbare gebied voor de school, in samenhang met het nog afgesloten plein erachter. Het gaat om:

- One Architecture in samenwerking met Debra Solomon
- Christoph Seyferth
- Ester van de Wiel in samenwerking met Gerda Zijlstra

In het voorjaar van 2010 worden de plannen van de ontwerpteams publiekelijk gepresenteerd. Volg de ontwikkelingen op www.skor.nl.

'Kunst'

Over de grenzen van het kunstwerk: een casus

Protest tegen Hermann Nitsch
Foto: Marie-Thérèse Kierkels

Tom van Dorp

In september 2009 vindt in Tilburg het *Incubate festival* plaats, *the annual celebration of independent culture*. Hoofdgast is de Oostenrijkse beeldend kunstenaar *Hermann Nitsch*. Als kopstuk van het *Wiener Aktionismus*, veroorzaakt Nitsch al decennialang opschudding met zijn zogenoemde *Orgien-Mysterien-Theater*, dat in performances een verbinding legt tussen barbaarse slacht- en offerrituelen en de christelijke liturgie.

Zo ook in Tilburg: Op zaterdag 16 september verzamelen demonstranten zich rondom een spandoek met de tekst GEEN "KUNST" TEN KOSTE VAN DIEREN. Interessanter dan de relatie tussen kunst en dierenwelzijn zijn de aanhalingstekens om het woord *Kunst*.

Ruim vijf jaar eerder

Een kunstwerk: Een rechthoekig handdiep bassin van circa twee bij vier meter, verzonken in de met vierkante donkergrijze tegels geplaveide, Rozentuin genoemde, binnenplaats van het *Historisch Museum* (Historiska muséet) in Stockholm. Het bassin is vrijwel tot de rand gevuld met hardood gekleurd water, waarop een circa dertig centimeter lang wit plastic bootje drijft, met de naam *Snövit* (Sneeuwwitje) op de boeg, en voorzien van een 'mast' met een rechthoekig wit 'zeil' van zo'n twintig bij dertig centimeter, waarop een ovaal kleurenportret van een vrouw.

Het rode water wordt in beweging gehouden door een pomp, waardoor het bootje ronddobbert, en bevriezing voorkomt. Op 16 januari 2004, bij de opening van de installatie, zijn de donkergrijze tegels rondom het bassin bedekt met sneeuw. Tegen een nabijstaande boom staat een metalen ladder. Bassin en (kale) boom worden fel verlicht door vier op manshoge statieven gemonteerde lampen.

Aan de muur van het museum hangt, ook door een schijnwerper belicht, een rechthoekig rood bord, met op ooghoogte

naast elkaar vier vellen tekst: een afwisseling van cursief gedrukte citaten uit krantenartikelen en in rood 'kinder'-handschrift weergegeven passages uit het sprookje van Sneeuwwitje. Uit twee zwarte luidsprekerkasten klinkt continu de eerste aria uit *Cantate 199* van Johann Sebastian Bach, op tekst van Georg Christian Lehms:

*Mein Herze schwimmt im Blut,
Weil mich der Sünden Brut
In Gottes heiligen Augen
Zum Ungeheuer macht.
Und mein Gewissen fühlet Pein,
Weil mir die Sünden nichts
Als Höllenhenker sein.*

...

Krantenlezers herkennen het portret van de vrouw met zwarte hoofddoek, helderwitte blousekraag, felrood-gestifte glimlachende lippen en diepzwart-opgemaakte ogen, als dat van Hanadi Tayseer Abdul Malek Jaradat. Hetzelfde portret, zij het niet als ovale uitsnede, werd in vrijwel alle kranten ter wereld gepubliceerd nadat deze 28-jarige Palestijnse juriste en lid van de *Islamitische Jihad* zich op 4 oktober 2003 opblies in een restaurant in Haifa, waarbij ook eenentwintig omstanders omkwamen en tientallen gewond raakten.

De cursieve teksten aan de muur van het museum zijn citaten van de berichtgeving over de aanslag en Jaradat in de Israëliëse pers.

Installatie *Snow White* van Dror Feiler and Gunilla Sköld Feiler, Historiska Museet Stockholm. Foto's: Brita Olsson

De context: De installatie draagt de titel *Snövit och sanningens vansinne* (Sneeuwitje en de waanzin van de waarheid), is gemaakt door het Zweedse kunstenaars-echtpaar Dror Feiler en Gunilla Sköld Feiler (in de media aangeduid als 'Zweedse (maar in Israël geboren) componist en zijn Zweedse echtgenote, kunstenaars', en maakt tot half februari deel uit van de manifestatie 'Making Differences' van het museum, op haar beurt gelieerd aan de van 26 tot 28 januari in Stockholm plaatsvindende anti-genocide conferentie.

Een incident: Als zijn verzoek de installatie te verwijderen is afgewezen, gooit Zvi Mazel, van 2002 tot zijn pensionering in maart 2004 Israëls ambassadeur in Zweden, op de openingsdag van 'Making Differences' een statief met schijnwerper in het bassin; door kortsluiting dooft alle verlichting, verstomt de muziek en stopt de circulatiepomp - in minder dan geen tijd is het rode water bevroren. Als Mazel geen gehoor geeft aan het verzoek het museum te verlaten, wordt hij door bewakers verwijderd.

De nasleep: In de volgende dagen worden de curator van de tentoonstelling, de museumdirecteur en de beide kunstenaars meer dan eens bedreigd, ontvangt het museum honderden e-mails en dagelijks evenveel bezoekers als normaal in een week, van wie sommigen de deur uitgezet worden, omdat ze voorwerpen in het bassin gooien. Het Stockholmse verkeersbureau verwijdert posters, waarop het portret van Jaradat, die adverteert voor *Making Differences*, uit de stad. 19 januari citeert *CNN* Mazel die het werk een 'werk van een volledige legitimering van genocide, moord op onschuldige mensen, onschuldige burgers, onder het mom van cultuur' noemt, en het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken dat aankondigt Mazel te zullen ontbieden: 'We zullen Mazel ontbieden en hem zeggen dat dergelijke acties onacceptabel zijn. [...] Zweden acht het vernietigen van kunstwerken onacceptabel.'

Daags te voren reageerde Mazel tegenover het Israëlsche radiostation *Iba Reshet Bet* op de 'soort van conventie dat je kunst niet schaadt, evenmin als de vrijheid van de kunst, de vrijheid van meningsuiting, zelfs als je er niet mee instemt': 'Wat is kunst? [...] Het is niet aan een kunstenaar om uit te

maken dat iets kunst is, omdat hij het gemaakt heeft, of het in een museum geplaatst is. Het feit dat iets in een museum geplaatst is, maakt het niet tot een kunstwerk. [...] De toeschouwers maken uit wat kunst is. Ik maak uit wat kunst is. Dit is geen kunst. Dit is hooguit perverse kunst, naar mijn mening is het helemaal geen kunst. Het is een politieke kreet die de zelfmoordaanslag verheerlijkt.'

Maanden later, 'nu het stof is neergedaald in de Rozentuin', blikt Gunilla Sköld Feiler in het internet-magazine *Avantart* terug, waarmee ze naar eigen zeggen 'breekt met de ongeschreven regel dat een kunstwerk voor zichzelf zou moeten spreken, en onder geen beding uitgelegd mag worden door de maker ervan'. Ze ontleedt de installatie in de verschillende elementen: locatie, jaargetij, kleuren, objecten, vormen, teksten, beweging, licht, geluid, te veel om hier weer te geven, alsmede de historische en politieke context, en weersprekt de aanvallen die de legitimering moesten zijn van het incident. Het incident dat met onmiskenbaar raffinement wordt ingelijfd bij de installatie zelf: 'We stelden de schijnwerpers zo op dat de indruk gewekt werd van de plaats van een misdrijf waar onderzoek plaatsvindt. De ambassadeur versterkte die indruk door de snoeren los te trekken en de schijnwerpers in het water te gooien, waardoor het pompsysteem dat het bloed circuleerde uitgeschakeld werd, en alles tot op de bodem bevroren en de volgende dag losgehakt moest worden. Ook onthullend was dat de aanval zich juist richtte op de schijnwerper, die de grens tussen kunst en werkelijkheid markeerde. De installatie en het hele museum werd gedurende de rest van de tentoonstelling onder strenge bewaking gesteld, wat de aandacht vestigde op de compromisloze aspecten van het Israelisch-Palestijnse conflict, en op de kloof tussen de werkelijkheid en het conferentiethema van verzoening.'

www.foto.nu/brita/websnowwhite (foto's)

www.tomgrossmedia.com > Mideast Dispatch Archive > (omlaag scrollen naar January 2004) Sweden 2: The ambassador and the artist debate live on radio.

www.avantart.com > Art > Gunilla Sköld Feiler: Who is Snow White?

Revival van Community Art

Nieuwe kansen voor onderwijs

Jan van Gemert

Kunstenaar Robbert van der Horst bouwt op het weiland van melkveehouder Visser in Groenekan een radiostation met daar omheen zeven kleine ontvangsthuisjes. Het publiek zet zich in de huisjes aan tafel. Je hoort er boer Visser en de koeien, ontmoet er de beste cartograaf van de polder en proeft de cake van nummer 44. Een live verslag, documentaire en geluidswerk ineen.

In *Community Art* staat het samen kunst maken in en met een gemeenschap voorop, met materiaal uit de gemeenschap zelf. Kunstzone richt samen met Eugène van Erven van het *Community Art Lab* de blik op de actualiteit van gemeenschapskunst en op de kansen die het biedt voor onderwijs.

Voormalige werknemers van de Rotterdamse Droogdok Maatschappij (RDM) uit de wijk Heijplaat maken met samen met *Rotterdams Wijktheater* de theatervoorstelling *Verhalen uit de Droogdok*. De persoonlijke verhalen van de werknemers en de sfeervolle locatie aan de haven vormen hier de belangrijke ingrediënten.

In Utrecht gaat *Stut Theater* op zoek naar wat het is Turks te zijn in de wijk Overvecht. Groeien hun kinderen op als Turken? Of voelen die zich toch vooral Nederlander? En waarom houden Turken toch zo van volksdansen? De jonge Turkse regisseur Güner Güven vroeg dat aan Turkse bewoners uit Overvecht. Vanuit hun verrassende en zeer gedetailleerde antwoorden schreef Jos Bours de tekst voor *Familie à la Turca*.

Theaterroutes

Sinds de zeventiger jaren hebben wijktheater-voorstellingen zich steeds meer ontwikkeld. Bewoners spelen daarin rollen gebaseerd op hun eigen leven. De laatste tijd zien we bijvoorbeeld ook artistiek vormgegeven buurtmaaltijden, theaterroutes in *Vogelaarwijken* en multidisciplinaire locatievoorstellingen. Vaker zijn er ook educatieve trajecten voor jongeren, zoals bij het *Yo! Opera Festival* in Utrecht. Tijdens dit festival is er bijvoorbeeld een muzikale wandeling over vluchtelingen, georganiseerd door leerlingen van een VMBO-school.

Tijd dus om in te zoomen op deze revival van Community Art. Het Community Art Lab heeft een database waarop meer dan honderd projecten staan beschreven en die een kaleidoskopisch beeld geeft van Community Art. Eugène van Erven coördineert de onderzoeksactiviteiten van het Lab. Hij zal in 2011 ook artistiek leider zijn van het *Rotterdam International Community Arts Festival*. 'Nu zien we dat theater en performance binnen Community Art een belangrijke rol speelt, mede dank zij pioniers als *Stut Theater*, *Bureau d'Arts sans Frontières* (BAF) en het *Rotterdams Wijktheater*. De wijktheatervoorstellingen van weleer hebben zich dan ook artistiek

en inhoudelijk enorm ontwikkeld. We zien nu dat ook andere disciplines erbij worden betrokken. Zo zijn er bijvoorbeeld een aantal voormalige leden van *Dogtroep* doorgegaan in gezelschappen als *Het 5e kwartier*, *Fort van de Verbeelding* en *Stichting Accu*. Zij maken vooral gebruik van beeld, muziek en ritueel. En er is een duidelijke toename van beeldende kunst waaronder fotografie en video, muziek, dans en multidisciplinaire performances op bijvoorbeeld festivals. En in het overgangsgebied tussen Community Art en wat je geëngageerde performatieve kunst in de openbare ruimte zou kunnen noemen, zien we kunstenaars als Jeanne van Heeswijk, Merlijn Twaalfhoven en Ida van der Lee. Zij verhouden zich kritisch tot Community Art met een lage drempel.'

Betrokkenheid

Er zijn overigens middelbare scholen waar vanuit de kunstvakken presentaties worden gemaakt voor de buurt, bijvoorbeeld een theatervoorstelling in een basisschool. De vraag of een dergelijke aanpak als Community Art te bestempelen valt, vindt van Erven lastig te beantwoorden. 'Een vuistregel is wel dat de activiteit gedragen moet zijn door de gemeenschap. Als de maker van kunst buiten het gezichtsveld van de gemeenschap blijft, komen de mensen ook niet. De makers kunnen betrokkenheid bevorderen door in de wijk try-outs in te bouwen, waarbij bijvoorbeeld bewoners als artistieke consultants naar hun mening wordt gevraagd. Ze moeten ervaren dat hun mening serieus wordt genomen, de op te roepen verbeelding moet serieus gecheckt worden. Dat wil niet zeggen dat het zo altijd moet werken. Je kunt er ook voor kiezen om juist van buitenaf met een kunstproject een buurt in te stappen. Bijvoorbeeld om een beeld te geven van buiten naar de bewoners. Als je dit duidelijk communiceert, krijg je ook het recht om deze kritische houding aan te nemen. Dit is overigens een andere regel, namelijk dat het artistieke proces zichtbaar moet zijn voor de wijk. Dan ontstaat er ook betrokkenheid. Hiervoor moet je investeren in de contacten met de wijkbewoners. Het werkt niet als je eventjes een bezoekje brengt aan een wijk en vervolgens na een tijdje terugkomt met een kunstproduct. Zo'n proces wekt alleen maar achterdocht op.'

Community Art kan goed vanuit CKV verkend worden. Van Erven: 'Overall zijn projecten gaande met openbare publieksmomenten. Als je er dan heengaat, snap je als leerling ook

Stut Theater - Theater à la Turca
Foto: Donna Risa

Rotterdams Wijktheater - Verhalen uit de Droogdok

dat het een heel ander fenomeen is, dat ook heel anders beschouwd moet worden dan een museumbezoek.' Voor scholen geeft de database van het *Community Art Lab* ook per provincie een overzicht van projecten. Leerlingen kunnen hiermee zelf op zoek gaan naar projecten in de eigen omgeving.

Beroep communitykunstenaar

Bij uitstek in het MBO liggen er mogelijkheden voor Community Art binnen de opleidingen voor de creatieve beroepen. 'De opleidingen binnen kunst en cultuur zouden dan veel meer moeten samenwerken met bijvoorbeeld opleidingen als Culturele Maatschappelijke Vorming. Kunststudenten kijken wat neer op deze opleidingen. Koppel

hen daarom aan studenten van CMV en ontwikkel daarvoor in het onderwijs lintmodules. Stel je gaat een educatief stuk maken over de Molukkers in Culemborg, belangrijk is dan om verwachtingen met de wijk zo realistisch mogelijk af te spreken. Zorg dat het niet los komt te staan van wat er met de mensen gebeurt, zo moet je nazorg organiseren. Dit kan door de weg te wijzen naar een vervolgtraject, bijvoorbeeld op een Centrum voor de Kunsten. Het hele verhaal is dat de leerlingen in dergelijke projecten ervaren dat je verantwoordelijkheid hebt voor wat het teweeg brengt, en dat het dus tijd kost. Dit kan spannende kunst opleveren. Het MBO heeft door de grote diversiteit aan opleidingen veel mogelijkheden. De communitykunstenaar is een beroep, hij kan communiceren met de wijken en daaraan ook een artistieke invulling geven.' Overigens hoeft de aanpak niet altijd wijkgericht te zijn. Het kan ook gaan om specifieke doelgroepen. Zo hebben leerlingen van het *MBO Albeda Dans College* samen met *Rotterdams Wijktheater* de theaterdansvoorstelling *Nadia* gemaakt. Deze voorstelling met dans en theater is gebaseerd op interviews met vrouwen van verschillende culturen over het zoeken naar de eigen identiteit.

Mail voor reacties naar janvg@xs4all.nl.

Informatie

Community Art Lab: www.community-art.nl
Wijktheater Stut: www.stut.nl
Rotterdams Wijktheater: www.rotterdamswijktheater.nl
Yo! Opera Festival: www.yo-opera.nl

Rechtsbijstand voor vakbondsleden

De VONKC-helpdesk en de VLS-helpdesk zijn iedere week twee avonden telefonisch bereikbaar. Voor algemene vragen kunt u op genoemde tijden bij beide helpdesks terecht: Hoe zit het met mijn fpv? Is mijn taakinvulling wel juist? Ik heb nog steeds geen benoemingsakte, wat nu? Enzovoorts. Voor specifieke vragen die u als leraar beeldende vakken of als leraar muziek aangaan, kunt u het beste contact zoeken op de tijden dat de VONKC-respectievelijk de VLS-helpdesk bereikbaar is. Handiger is om een e-mail te sturen. Zo kunt u uw probleem helder uitleggen en kan de helpdesk een duidelijk antwoord formuleren dat u naar wens telefonisch of via e-mail terugontvangt.

VONKC-Rechtspositie
Arnold Mullink
De Beuk 9
6941 ZA DIDAM

t (0316) 294346
e rechtspositie@vlbv.nl

VLS-Rechtspositie
Amir Pool
Kluppelshuizenweg 32
7608 RL ALMELO

t (023) 5478832
e rechtspositie@vls-cmhf.nl

De VONKC-helpdesk is op maandag- en dinsdagavond van 19.30 tot 20.30 uur bereikbaar.

De VLS-helpdesk is op woensdag- en donderdagavond van 19.30 tot 20.30 uur bereikbaar.

Als de helpdesk onbemand is, kunt u het antwoordapparaat inspreken. Dan wordt u zo spoedig mogelijk teruggebeld.

Dubbelbeeld uit het boek
Foto: Bernice Siewe

Een abrikoos in de achtertuin

Ad van Dam

In de jaren zestig en zeventig bloeiden bedrijven als Lips, Sola en Remia in en rond Zeist. Een tekort aan Nederlandse werknemers gaf Marokkaanse mannen de kans geld te verdienen. Zij hielpen elkaar aan werk en een pensioen, vooral als ze uit dezelfde streek kwamen. Later volgden hun vrouwen. Zo ontstond een Zeister Berbergemeenschap met veel onderlinge familiebanden.

Veertig jaar later zocht fotograaf *Bernice Siewe* hen op. Middels portretten, kleine handelingen en details van interieurs roept Siewe intimiteit en sfeer op. Haar beelden en interviews vertellen op associatieve wijze het verhaal van een groep mensen wier leven verbazingwekkend anders liep dan zij verwachtten.

Beelden lezen

'Indirecte beelden', noemt Siewe zelf haar fotodocument. Foto's die zich niet zo gemakkelijk en eenduidig laten interpreteren. Ramen, spiegels, doorkijkjes die een tweede beeld weerspiegelen, reflecteren. Een dubbelbeeld is te zien wanneer we een van de eerste foto's van haar boek bekijken. Een

Informatie

Een abrikoos in de achtertuin is een fotodocument over de eerste Marokkaanse migranten in Zeist door Bernice Siewe met verhalen van Rachida Lamrabet en Abdelkader Benali en interviews met een aantal geportretteerden. Informatie: post editions, Marconistraat 52, 3029 AK Rotterdam, (010) 7670004, www.posteditions.com, mail@posteditions.com. Of: www.bernice-siewe.nl, bernice@dds.nl.

van buiten gefotografeerd raam van een woonhuis met gesloten luxaflex met weerkaatsingen van wolken. De wolken worden als het ware op de ruit geprojecteerd. Siewe heeft meer van dit soort foto's in haar boek opgenomen. Ze maakt het de kijker niet gemakkelijk. Ze wil dat we nadenken over een foto en die niet zien als een gemakkelijk eenduidig 'plaatje'. Foto's maken en foto's kijken is hard werken! Siewe wil dat we ons bewust zijn van onze eigen beelden en onze eigen ogen en hoe wij die gebruiken. Wat zien we? Waarom zien we dat? Waarom interpreteer ik dat beeld zo en niet zo? Veel van haar beelden, haar foto's lijken wel zoekplaatjes. Wat wil ze ons vertellen? Wat wil ze ons laten zien?

Eigen verhaal

We mogen ons eigen verhaal maken met de ingrediënten die zij ons aanreikt. En dat doet ze niet alleen met haar foto's, maar het document levert ons ook ander materiaal aan: verhalen en interviews. Allemaal puzzelstukjes die met elkaar een geheel vormen.

Het laat ons een gemêleerd beeld

zien van haar onderwerp:

Marokkanen. Waarom pakt

ze het zo aan? Siewe:

'Ik vind dat er teveel

stereotype beelden

over Marokkanen

in Nederland

bestaan. Er

wordt te gemak-

kelijk in de

bekende voor-

oordelen en

algemeenhe-

den gepraat en

geoordeeld. Maar

uiteindelijk gaat

het om individuen,

mensen zoals jij en

ik. Daarover kan je

niet in stereotypen den-

ken, daarvan moet je je

wel bewust zijn. Met dit docu-

ment word je je dat bewust. Ik wil

dat je een actieve kijker bent. Ik maak

het je niet gemakkelijk, omdat je anders alleen

maar bevestigd wordt in de denkbeelden die je al hebt. Ik wil

met mijn foto's, interviews en verhalen mensen nieuwsgierig

maken naar elkaar. Om wie gaat het, wie zijn het, wat heb-

ben deze mensen mij te vertellen? Daar gaat het mij om: om

onderdelen aan te reiken waarmee de kijker zelf een totaal-

beeld kan creëren. Het gaat niet om algemeenheden, het

gaat om individuen. Iedereen is een individu, ook de kijker

en die heeft weer zijn eigen achtergrond van waaruit hij mijn

beelden bekijkt en interpreteert. Zo'n reflectiemoment zit in

elke foto en in heel mijn boek.'

Zelfreflectie

Reflecteren op beelden, op foto's is een belangrijk onderdeel

in het kunstvakonderwijs. Dit boek is dan ook heel bruikbaar

om met leerlingen kritisch naar foto's te kijken die zich niet meteen laten lezen, laten interpreteren. Wat zie je? Waarom zie je dat? Wat zie je niet? Waar associeer je dat mee? Wat vind je ervan? Ook is de aanpak van Siewe interessant om in een les toe te passen. Laat ook leerlingen zelf foto's maken, foto's van thuis meenemen, ouders interviewen, enzovoort. Probeer daarbij stereotypen te voorkomen en verrassende foto's te laten maken, waarop nog iets te raden overblijft. Dan wordt het spannend! Maak met elkaar een tentoonstelling van al het beeldmateriaal. Dit boek leent zich uitermate voor interculturele aspecten: dichtbij huis, met wie woon je, wie ben je, je familie, waar kom je vandaan, waar ga je naartoe?

Beeldcultuur

Een abrikoos in de achtertuin is een mooi en voor het voortgezet onderwijs bruikbaar boek. Hoewel het over Marokkanen

in Zeist gaat, overstijgen de beelden, de ver-

halen en de aanpak het lokale. Het

geheel is persoonlijk, invoelbaar,

menselijk. Het geheel levert

een caleidoscoop van

materiaal en informatie

op, die heel bruikbaar

is voor eigen les-

sen beeldcultuur.

Als docent zal je

je de aanpak

van Siewe min

of meer een

beetje eigen

moeten maken.

Maar wanneer

haar methodiek

je aanspreekt,

zijn er allerlei

activiteiten te

bedenken. Een

fotoboek dat zeker

geen salontafelboek is,

maar een methode in zich

heeft om kritisch beelden te

lezen en te interpreteren en je op

die manier bewuster te worden van je

eigen denkbeelden en interpretaties. Een boek

dat bij mediawijsheid niet mag ontbreken.

Een abrikoos in de achtertuin

Bernice Siewe

post editions/Stichting Oog&Co 2009

144 pagina's

ISBN 94 608301 02

EAN 978 94 6083 010 5

Prijs € 24,50

Pirandello (Deel 1)

Literator en masker van de maatschappij

Oefening met emoties
Foto: Frank Stassar

vo

Paul Rooyackers

Pirandello was een wereldberoemde Italiaanse schrijver die bij velen echter toch geen belletje laat luiden. Op het Lourens Janszoon Coster College (LJC²) te Haarlem

werkt beeldend en audiovisueel kunstenaar/docent Frank Stassar en bij hem heeft Pirandello al jaren een grote betekenis waarbij de hoge kunst vertaald wordt naar de dagelijkse leerling. Hij vroeg subsidie aan voor een scholenproject op zijn college en startte met een kunst- en samenlevingsproject in samenwerking met de Nederlandse Pirandellostichting.

Wie is Pirandello?

Luigi Pirandello (Agrigento, 28 juni 1867 - Rome, 10 december 1936) was een Italiaans schrijver van poëzie, theaterstukken en romans. Pirandello werd geboren in de villa *Caos* (chaos) in de buurt van Agrigento. Zijn vader bezat een zwavelmijn en Luigi was voorbestemd die over te nemen. Hij interesseerde zich echter meer voor de literatuur en begon in 1887 te studeren aan de Faculteit der Letteren van de universiteit van Rome. Hij verliet Sicilië daarom al op redelijk jonge leeftijd. In 1897 werd Pirandello docent literatuurgeschiedenis te Rome. Een significant jaar in het leven van Pirandello was 1903. Zijn vrouw werd zenuwziek en zou steeds verder aftakelen, en zijn vader ging failliet, waardoor Pirandello tot zijn afschuw moest blijven werken als docent om rond te kunnen komen. Hij zag dit als verloren tijd. Om verder aan geld te komen intensiveerde hij zijn activiteiten als schrijver en medewerker van verschillende kranten en tijdschriften. In 1934 ontving hij de Nobelprijs voor de Literatuur. Hij stierf in 1936.

Kunst gebruik ik als een maatschappelijk masker

Waarom Pirandello? Pirandello's werk wordt gerekend tot de stroming van het modernisme, een stroming die in Italië haar hoogtepunt kende tussen 1915 en 1930, roerige jaren van grote technologische en wetenschappelijke vooruitgang, maar ook van oorlog. In het modernisme staat de worsteling met die veranderende maatschappij centraal, waarbij oude zeker-

heden verdwijnen. Een centraal thema, zo niet het hoofdthema, van Pirandello's werk, is dan ook de identiteitscrisis van zijn personages die zich bewust zijn van de tijdgeest en die op zoek zijn naar wie ze zijn, en die daarbij vaak meerdere persoonlijkheden hebben - uit meerdere 'ikken' bestaan. Het leidt vaak tot negatieve resultaten: de personages verliezen zich en raken terecht in een leefsituatie van onoplosbare tegenstellingen die levensgeluk en sereniteit tegenwerken. Zoals Pirandello zelf in een brief beschrijft, bestaat hij uit een 'grote ik' die sociaal is, en een gesloten 'kleine ik'. Beide identiteiten staan op gespannen voet met elkaar, en de eerste 'ik' is een masker om zich achter te kunnen verbergen. Eenieder zit gevangen in zijn pogingen een werkelijkheid voor zichzelf en anderen te scheppen. Het van een masker voorzien van de waarheid is een zeer belangrijk thema. Zo maakt Pirandello een onderscheid tussen 'vita' (het leven - de gebeurtenissen) en 'forma' (de manier waarop de gebeurtenissen zich manifesteren). Het leven en de vorm komen bijna nooit overeen. De spanning tussen 'vita' en 'forma' is dan ook een centraal thema in Pirandello's werk. Zijn werk heeft Siciliaanse invloeden: veel van zijn werk speelt zich op het eiland af en de typisch Siciliaanse thematiek van de familiewaarden en het familiedrama speelt een belangrijke rol. Een belangrijk motief in zijn werk is humor. Humor is een manier om jezelf beter te leren kennen: volgens Pirandello heeft de humor twee kanten. De eerste is de spontane lach die verschijnt als je met een komische situatie geconfronteerd wordt. De tweede kant

Emoties
Foto: Frank Stassar

tellingen tonen ze de magie, het lijden en de schoonheid van Sicilië. De rode draad tussen vijf verschillende verhalen is een kraai met een belletje om zijn nek die over het prachtige Siciliaanse landschap vliegt. Een tijdloos meesterwerk dat volop Siciliaanse authenticiteit ademt. De gebroeders Taviani zetten in deze film verschillende verhalen van Pirandello neer waarbij steeds weer blijkt dat de samenleving mensen dwingt om in een bepaald korset te leven, met dwingende regels en natuurlijk hun eigen ikjes die een ontwikkeling bijzonder in de weg zitten.

Maatschappelijke vertaling van zijn werk

Voorbeeld: Pirandello zou, als hij in Nederland had geleefd in deze tijd, naast romanschrijver, in plaats van docent, misschien wel soapschrijver zijn geworden bij een van de omroepen. Zijn personages uit verschillende romans belichamen namelijk de universele en tijdloze perikelen van gewone mensen die met hun problemen geen raad weten en in problemen raken. Daar zit overigens meteen de link van hoge kunst naar lage kunst, van literatuur naar soap. Zijn werk kun je omzetten naar *eenvoudige dialogen* die je voor de camera kunt spelen in de klas. Het werk van een kunstenaar kun je naar willekeurig welk vak vertalen. Voorwaarde is steeds dat je als docent moet kijken naar de tijd- en plaatsparallel: *Hoe zou de kunstenaar het nu geschreven hebben als hij nu geleefd zou hebben? Hoe zou de maatschappij nu gereageerd hebben op zijn werk?*

Van macro naar micro

Een kunstenaarsuiting vertalen betekent dus parallellen trekken: Van Sicilië naar Haarlem is een kleine stap als je je realiseert dat de bevolking van dat landsdeel van Italië uit heel verschillende bevolkingsgroepen bestaat die door de eeuwen heen gevormd zijn, mede door steeds weer veroveringen van buitenlandse bedreigers, variabel van Noormannen tot Arabieren. In Haarlem, waar het LJC² is gevestigd, is ook sprake van veel bevolkingsgroepen, van Turken, Marokkanen, Latino's, Irakezen, Afghanen, Hindoestanen tot Nederlanders aan toe. Het gaat hier om kinderen van veel (arbeiders)gezinnen die in de stad zijn gaan wonen, omdat hier werk aangeboden werd, soms al van een derde generatie gastarbeiders. *Uitgangspunt:* Kunst vertalen betekent dat er een tijdparallel en tijdvergelijking gemaakt moet worden, naast een vergelijk van kunstuitingen, door diverse kunstenaars in vergelijkbare omstandigheden. Om kunst te kunnen vertalen naar een doelgroep toe, in dit geval VMBO-KB en -TL, moet je je realiseren dat een vorm van hoge kunst als die van Pirandello terugvertaald moet worden naar de kern: ieder mens leeft in een maatschappij en komt daarbij zichzelf constant tegen. Teksten van Pirandello zijn van alle tijden en zijn situaties ook. In de film *Kaos* is er bijvoorbeeld het verhaal van de oude moeder wiens zonen geëmigreerd zijn. De zonen beloven haar te schrijven. Zij is echter analfabete en dicteert wat zij wil schrijven aan een meisje dat zomaar wat krabbelt op papier... De brieven worden nooit verstuurd en worden, indien het wel het geval is, nooit ontvangen of begrepen. De tragiek van een moeder wier zonen al meer dan 14 jaar niet meer met haar communiceren, die probeert op allerlei hopeloze manieren contact te hebben met haar zonen.

is het vervolg: een bewustzijn van het leed achter de lach. Zo beschrijft hij een oudere vrouw die overdreven opgemaakt is, wat een lach opwekt. Maar daarna wordt het personage zich ervan bewust dat die vrouw die make-up misschien wel als masker gebruikt tegen de ouderdom, of om een eventuele jonge minnaar tevreden te stellen. Eén van de bekendste, en belangrijkste werken van Pirandello is *Sei personaggi in cerca d'autore* (Zes personages op zoek naar een auteur) geweest. In 1921 is in Rome het stuk voor het eerst opgevoerd, waar het niet meteen gewaardeerd werd, maar naarmate de jaren verstreken, is er veel bewondering ontstaan voor het vernieuwende toneelstuk.

Pirandello en de samenleving

Sicilië zoals beschreven door Luigi Pirandello, gezien door de ogen van de broers Taviani (twee van Italië's meest visionaire filmmakers), leverde een film op: *Kaos* (chaos in het Grieks). Met sympathie voor de kleine mensen uit deze ver-

Dansworkshop
Foto: Frank Stassar

Maatschappelijke vertaling van zijn werk

Voorbeeld: Een dergelijke problematiek treffen we veelvuldig aan in allochtone gezinnen waar vader of moeder de Nederlandse taal niet beheersen en alleen gericht zijn op hun eigen gezin en familie. Dan is het gemakkelijk voor een kind dat wel kan lezen, om zijn ouders na een slecht rapport, eventueel wat op de mouw te spelden: *Schrijf op hoe je je ouders inlicht over je slechte rapport. Je vertelt ze niet alles. Je laat het mooier klinken dan het is.*

Er is het verhaal van Don Lollo, de rijke en dominante eigenaar van een boerenbedrijf. Zijn olijvenooft is gigantisch. Hij bestelt een enorme kruik (waarin zelfs een mens kan plaatsnemen) om zijn rijkdom gestalte te geven. Hoogmoed komt voor de val in dit verhaal waar de eigenaar het in status moet afleggen tegen de reparateur van de kruik (die op merkwaardige wijze stuk gaat en gerepareerd moet worden). Een docent kan zich afvragen: wat kan ik uit een dergelijk verhaal leren en doorvertalen naar mijn leerlingen toe? Een verhaal kan als uitgangspunt dienen voor een vertaling naar de eigen werkelijkheid. Die vertaling kan geschieden op allerlei manieren, van taal tot dans, drama, beeldende vorming, naar horeca, naar commercie, naar allerlei vakken toe.

Pirandello op een VMBO

Projectopzet: Een universeel thema nemen, dat terugvertalen naar de dagelijkse werkelijkheid, dat omzetten in opdrachten vanuit diverse vakken. Dat maakt Pirandello uitgangspunt, maar evengoed kunnen kunstenaars als Michelangelo, Rembrandt, Mahler, Godfried Bomans, enzovoort dienen als klankbord voor een project waarbij de hoge kunsten dan uitgangspunt zijn voor een schoolbreed project. Kunstenaars zijn als spiegels van de werkelijkheid, vaak in een vooruitgeplaatste positie. Een kunstenaar kan visionair zijn in een bepaalde tijd, op een bepaalde plaats. Een kunstenaar kan zijn visie verpakken en een docent kan die positie analyseren, samen met de leerlingen en die terugplaatsen in de werkelijkheid van het kind. Dat moment kan weer leiden tot een vertaling door het kind naar een nieuwe kunstuiting.

Teaser

Hoe is de teaser opgezet en vormgegeven op 14 december? Hoe zat de dag in elkaar? Hoe is Pirandello vertaald op die dag?

Frank Stassar: 'Begin van dit schooljaar is er een theatercommissie geformeerd, een groep van zes personen waarin deskundigheid, docenten en directie vertegenwoordigd zijn. Voor de zomervakantie werd ineens duidelijk dat de nieuw te vormen school een ingrijpende koersverandering wil gaan varen, waarbij de algehele nadruk op creatief leren zal komen te liggen. Er komt een nieuwe afdeling theater. Theater omdat het als het ware als een Bauhaus-achtige benadering in te vullen valt. Alle disciplines komen samen, letterlijk in het gebouw, figuurlijk in dat wat er gemaakt gaat worden. De jongere staat centraal in dit werk-en denkproces.

Een leraar wordt op deze manier iemand die veelvuldig op zoek gaat naar de verborgen sleutels voor de kleine deuren in het achterhoofd van de leerling. In samenspraak hebben we gekozen voor een speerpuntworkshop op een dag waarbij 300 leerlingen van het tweede leerjaar - zij staan straks immers met twee benen in het nieuwe denken - geconfronteerd werden met het beschouwende en actieve aspect rondom theater, theatraliteit. In drie leerlingengolven werd er eerst een dansvoorstelling gegeven door MBO-dansstudenten uit Haarlem die als het ware de jongeren meenamen door de geschiedenis van het dansen. Dit geschiedde binnen de muren van een van onze afdelingen. Daarna werden de leerlingen verdeeld in groepen die een halfuur durende workshop dans of drama (spel) gingen volgen, gegeven door studenten MBO Dans en MBO Artiest uit Haarlem. Voortdurend waren er ook docenten bij die deze aanpak konden gadeslaan. Dit gegeven werd drie keer herhaald. De workshops stonden in het teken van begrippen die uit de teksten van Pirandello gegenereerd waren: begrippen als ego, pose, status, houding, emotie. Leerlingen ervoeren op deze manier begrippen die ze straks tegenkomen in het eigenlijke project.'

In de delen 2 en 3 van deze artikelenreeks komen aan de orde: *Pirandello interdisciplinair en schoolbreed* en het project *The fourteen days/Pirandello*.

Creatief ondernemen

Versterken van kunstonderwijs in de beroepskolom

vo/mbo **Viola van Lanschot Hubrecht (SLO)**

De arbeidsmarkt in de creatieve industrie is dynamisch en oefent een grote aantrekkingskracht uit op jongeren. Tot voor kort konden leerlingen met een VMBO- of MAVO-diploma op zak in principe niet terecht bij een kunstvakopleiding. Hiervoor was minimaal een HAVO-diploma vereist. Sinds enkele jaren is hierin verandering gekomen. Het aantal ROC's dat haar opleidingsaanbod heeft uitgebreid met opleidingsroutes voor de kunstensector is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Oorzaak daarvan was de groei van de creatieve industrie.

De creatieve industrie beslaat een breed terrein met zeer uiteenlopende functies in relatie tot kunst, amusement en vrijetijdsbesteding. Hierbij gaat het niet alleen om uitvoerende artiesten, toneelgezelschappen en orkesten, maar ook om deejays, dansers, sociaal-cultureel werkers en video-artiesten. En niet te vergeten de mensen achter de coulissen: de licht- en geluidstechnici, de grimeurs en de mensen van de kleding. Bovendien zitten achter allerlei evenementen - zoals dance-events en popconcerten - vele organisatiebureaus, vormgevers, technici, entertainers en festivalmedewerkers.

Een aantal scholen zoekt naar mogelijkheden het kunstonderwijs in de bovenbouw van het VMBO te versterken. Zij doen dit vanuit verschillende motieven, zoals het versterken van de doorlopende leerlijn naar het MBO, het stimuleren van creativiteitsontwikkeling, talentontwikkeling en leerlingen een leuke schooltijd bezorgen. Op verschillende manieren realiseren scholen in de verschillende leerwegen hun doel door gebruik te maken van de ruimte die de wetgeving biedt, zo ook het Mollerlyceum in Bergen op Zoom. SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling, ontving de leden van het netwerk van de theoretische leerweg op het *Mollerlyceum* in Bergen op Zoom. Het netwerk is verdeeld in drie regio's. Per regio nemen circa 20 scholen deel. Tijdens de bijeenkomsten maken scholen kennis met inspirerende voorbeelden en wisselen ervaringen uit. Tijdens de netwerkbijeenkomst in

november presenteerde het Mollerlyceum als gastschool het schooleigen kunstprogramma.

Schooleigen kunstprogramma, nieuwe kunstrichtingen

Een groeiend aantal VMBO-scholen ervaart de theoretische leerweg als té theoretisch en voert voor deze leerweg een zevende (praktijk)vak in, naast de zes algemeen vormende (AVO-)vakken. Ruimte voor dit zevende vak ontstaat door de vrije ruimte die scholen standaard tot hun beschikking hebben, anders te benutten, al dan niet in combinatie met een herverdeling van uren. Scholen kunnen deze tijd invullen met ofwel een (deel van een) beroepsgericht programma ofwel met een schooleigen inhoud. Dit geeft scholen een grote vrijheid voor het ontwikkelen van een eigen programma dat goed aansluit bij de school, de leerlingen, de omgeving en het vervolgonderwijs. Zo krijgen leerlingen van de theoretische leerweg op het Mollerlyceum in Bergen op Zoom in de derde klas allemaal het vak *Creatief Ondernemen*. Het programma heeft primair tot doel leerlingen via kunst en cultuur een algemene beroepshouding te laten ontwikkelen. Een tweede doel is leerlingen kennis te laten maken met de werkwijze in het MBO. Het Mollerlyceum heeft voor deze programma-variant gekozen omdat de school al relatief veel aandacht besteedt aan kunst en cultuur. 'Het past bij de school,' zegt Huibert de Jonge, afdelingsleider van de theoretische leerweg. Hij vervolgt: 'Bij ons zijn de leerlingen gewend op de planken

te staan. Door dit programma maken leerlingen kennis met het werk achter de schermen.' Het programma is ontwikkeld in samenwerking met de opleiding mediavormgeving van ROC Zoomvliet College, een niveau 4-opleiding. Van beide scholen zijn docenten betrokken geweest bij de ontwikkeling van het programma. Iedere woensdagmiddag, vier uur per week, zijn alle leerlingen van de theoretische leerweg bezig met activiteiten in het kader van Creatief Ondernemen. In het eerste halfjaar krijgen leerlingen zes basisworkshops van drie weken aangeboden. In de tweede helft van het schooljaar volgen voor ieder van de onderwerpen verdiepende workshops. In twee keer zes workshops per half jaar maken leerlingen kennis met vaardigheden in relatie tot:

- beeld: scenario, cameraopnames, montage;
- geluid: studio, uitvoering, bewerken;
- licht: theater, lichtplan, mediavormgeving, drive-in;
- beeldende vorming: kijken naar kunst, tekenen, schilderen, illustreren;
- printmedia: beeldtaal, lay-out, posters;
- pakkettraining: omgaan met software (Photoshop, enzovoort).

De workshops worden verzorgd door óf docenten van het VMBO óf docenten van het MBO. De MBO-docenten worden door het Mollerlyceum ingehuurd voor de workshops die zij verzorgen. Een deel van de activiteiten vindt plaats

op het Mollerlyceum zelf, een ander deel van de activiteiten vindt plaats in de Zoomvliet Studio, een echte studio. In de Zoomvliet Studio kunnen leerlingen in een goed geoutilleerde, inspirerende leeromgeving onder leiding van MBO-docenten werken aan competentiegerichte opdrachten. Van leerlingen wordt een andere werkhouding gevraagd. In het begin moeten leerlingen wennen aan de keuzemogelijkheden en de zelfstandigheid, maar volgens de leerlingen went het snel. Dat het enthousiasme van de leerlingen groot is, blijkt uit enkele reacties van leerlingen die tijdens de netwerkbijeenkomst aanwezig waren: 'Dit is anders, leuk om te doen en heel handig.' En: 'Het wordt me nu een beetje duidelijk hoe ik straks op het MBO moet werken.'

De deelnemende scholen in het netwerk waren - net als SLO - verrast over de inhoud van het programma. Het is een mooie en inspirerende manier om de theoretische leerweg aantrekkelijk te maken, leerlingen een beeld te geven van de mogelijkheden in de creatieve industrie en leerlingen te laten wennen aan de werkwijze op het MBO.

Heeft u naar aanleiding van dit artikel vragen, dan kunt u contact opnemen met Viola van Lanschot Hubrecht door een mail te sturen naar v.vanlanschot@slo.nl.

Mediavormgever op ROC Zoomvliet College

Als mediavormgever weet je hoe je een boodschap met behulp van tekst, beeld en geluid conceptueel verwerkt, vormgeeft en technisch realiseert. De mogelijkheden zijn grenzeloos! Je ontwerpt én realiseert alle mogelijke media-uitingen. Deze opleiding kent drie uitstroomrichtingen:

- *Grafisch vormgeven*
Als grafisch vormgever werk je gedrukte en ruimtelijke media-uitingen uit. Dat kan variëren van een nieuwe verpakking, een interieur van een winkel tot het ontwerp van een bedrijfsidentiteit in de vorm van een huisstijl. Maar ook een omslag of illustratie van een boek.
- *Interactief vormgeven*
Kies je voor interactief vormgeven dan maak je media voor beeldscherm. Denk maar eens aan een promotionele website voor een nieuw product, een interactief handboek of een teaser voor een nieuwe film. Een educatieve cd-rom, een webwinkel of een animatie die tussen gamelevels wordt gebruikt, kunnen ook producten van jou zijn.
- *Art & Design*
Als je kiest voor Art & Design, maak je zowel grafische als ruimtelijke en beeldscherm media-uitingen. Creatieve producten die je maakt zijn bijvoorbeeld tekeningen, foto's, illustraties, decoraties en animaties. In je werk weet je een concept van een opdrachtgever geheel naar je eigen hand te zetten, met een eigen visie wat betreft mediakeuze en uit te voeren stijl. Als Art & Designer werk je in opdracht of werk je opdrachten onder eigen naam uit.

Bron: www.zoomvliet.nl

Maatjes met KunstExpress

po/vo **Henk Langenhuijsen**

Afgelopen najaar vond de kick-off plaats van het KunstExpress Maatjesproject in Utrecht. Kinderen en ouders konden kennismaken met het Jongeren Cultuurhuis

Kanaleneiland en met de maatjes. Een nieuwe stap van een sociaal-cultureel project met een groei-programma en de ambitie om de komende tijd in vijftien of meer plaatsen aan de slag te gaan.

Het uitgangspunt is: mensen met elkaar verbinden. 'De ontmoeting met de ander is heel belangrijk,' onderstreept Fiene van Loock, een van de initiatiefnemers. 'We brengen hartsverbindingen tot stand.'

KunstExpress komt uit de koker van *Two Get There*, in 2005 opgericht door Fiene van Loock en Laura Peeters en gehuisvest in Zeist. Het doel is het stimuleren van talentontwikkeling in een één-op-één situatie bij kwetsbare jonge mensen. Kwetsbaar, omdat ze buiten de maatschappij dreigen te vallen door bijvoorbeeld armoede, ongezonde leefpatronen of leven in twee culturen. Hun oplossing: diverse maatjesprojecten. De kern is dat een jongere wordt gekoppeld aan een maatje als rolmodel en dat ze samen activiteiten ondernemen. Van Loock: 'De achterliggende gedachte is dat iedereen kwaliteiten en talenten heeft en dat het belangrijk is dat iemand je talent herkent, waardoor je het ook zelf kan erkennen en ermee aan de slag kunt gaan.'

Two Get There is druk bezig het maatjesconcept verder te ontwikkelen en te verspreiden, ook dankzij de steun van het Oranjefonds dat nadrukkelijk kiest voor een meerjarenproject: *KunstExpress* is opgenomen in het Groeiprogramma en dat betekent dat het wordt verrijkt tot een project met een landelijke uitstraling, maar wel altijd op lokaal niveau en ondersteund door professionals en een financiële basis van plaatselijke overheden en eigen fondsen. Dat er waardering is, blijkt onder meer uit de nominatie vorig jaar voor de *L-FACTOR*, een prijs van de Onderwijsraad, waarmee originele, effectieve onderwijsvormen in de schijnwerpers worden gezet. De *L-FACTOR* verwijst naar het talent om andere leerlingen op een bijzondere manier te laten profiteren van specifieke kennis en vaardigheden. De prijs werd niet gewonnen, maar de jury was vol lof: 'Het is belangrijk om kinderen in aanraking te brengen met kunst en cultuur, zeker als zij zelf niet die mogelijkheid hebben.' Eerdere erkenning was er al wel toen de voormalige minister Vogelaar het project in Amersfoort en Zeist onderscheidde met de Parel van Integratie 2008.

KunstExpress, dat geflankeerd wordt door andere maatjesprojecten, zoals *Vette Pret* voor kinderen met kans op overgewicht, kent zijn oorsprong in Amersfoort, waar het vanaf 2005 met succes draait, ook dankzij de steun van de provincie Utrecht. Elke woensdag- en vrijdagmiddag maken enkele tientallen koppels inspirerende kunstwerken op de Hogeschool

van Utrecht. Het is bedoeld voor kinderen van 9 tot 13 jaar die een talent hebben op het gebied van bijvoorbeeld muziek, toneel of beeldende kunst. De kinderen leven in een omgeving waar niet direct geld of aandacht is voor kunsteducatie. Een jaar lang krijgen ze een maatje die met hen de kunstwereld gaat onderzoeken. Doorgaans zijn dat jonge mensen tussen 18 en 30 jaar met belangstelling voor een creatieve studie of die actief zijn in de kunstwereld. Zij vinden het leuk om met kinderen activiteiten te ondernemen en krijgen daarvoor ook een training. Deelname aan KunstExpress is gratis.

'Een maatje staat naast je en stimuleert het kind,' vertelt Van Loock. 'De projectleider gaat ook op huisbezoek en zoekt iemand die past bij de wensen. Het maatje haalt het kind op en brengt hem/haar ook weer thuis.' In 2008 is *KunstExpress* in Zeist van start gegaan. Dit schooljaar zijn er daar 23 maatjes en kinderen die elkaar op woensdagmiddag ontmoeten. Er wordt door diverse lokale partners samengewerkt, zoals de Zeister Muziekschool, kunstenaarsorganisatie P'Arts, de bibliotheek en het maatschappelijk netwerk Samen voor Zeist. Vorig jaar is er gestart in Bilthoven/De Bilt. Utrecht, Kanaleneiland-Transwijk, is de vierde loot. Niet alleen studenten van de HKU worden hier ingezet, maar ook studenten met een creatieve studie aan ROC Midden Nederland.

KunstExpress is nog lang niet uitgegroeid. Dat Prinses Máxima als beschermvrouw veel belangstelling heeft, is een steun in de rug. 'Armoede is een taboe onderwerp, wij komen in gezinnen waar geleefd wordt met bijzonder weinig middelen,' vertelt Laura Peeters. 'We willen dat zoveel mogelijk kinderen in Nederland die in deze omstandigheden leven en talent hebben voor kunst, mee kunnen doen met KunstExpress. Tot nu toe deden er 125 kinderen een jaar lang mee. Two Get There wil dat er in 2013 ongeveer 2000 kinderen meedoen aan KunstExpress. En eigenlijk is dat nog veel te weinig.' Welke gemeenten komend jaar aanhaken, is nog niet duidelijk, al zijn er serieuze plannen in 's-Hertogenbosch en Maastricht.

KunstExpress is een zinvolle, maar wel tijdelijke culturele injectie. Je kunt je afvragen wat het effect en het nut ervan

V.l.n.r.: Sanne Homan (maatje), Yanthe Buijs (deelnemer), Prinses Máxima en Fiene van Loock (zakelijk directeur Two Get There)
Foto: Ruben Timman/Nowords.nl

V.l.n.r.: Najoua Taoufik (deelnemer), Laura Peeters (creatief directeur Two Get There) en Prinses Máxima
Foto: Ruben Timman/Nowords.nl

is. Na een jaar is er doorgaans nog steeds geen zicht op de muziekschool of deelname aan cursussen van creatieve instellingen. Bovendien bieden scholen ook cultuureducatie aan in hun lessen. Van Loock: 'Wij proberen het knutselniveau van school te ontstijgen en bieden kinderen die belangstelling hebben voor een vervolg ook een mogelijkheid om verder te gaan. In die zin is ons aanbod toepasbaar. Het belangrijkste is dat er voor deze kinderen soms een wereld opengaat en dat ze zichzelf beter leren kennen. Dat raken ze nooit meer kwijt.'

Informatie

- www.twogetthere.nl
- www.and-u.nl
- www.kunstexpress.nl
- www.uindewijk.nl/kanaleneiland/artikel/41
- www.hetgesprek.nl/archief/3169

Mens, Kunst en Cultuur (MKC)

Hoogwaardig kunstonderwijs voor basis en kader

vo **Viola van Lanschot Hubrecht (SLO)**

Tabor, volop in ontwikkeling! Dat motto geldt zeker ook voor het kunstonderwijs op deze school. Drie jaar geleden maakte de locatie d'Ampte van Scholengemeenschap

Tabor via een school in Engeland kennis met de BTEC-kwalificaties voor de kunstvakken. Zij raakten geïnteresseerd in het programma vanwege de hoge kwaliteit en het internationale certificaat dat leerlingen krijgen wanneer zij het programma met succes doorlopen. De school is gaan onderzoeken in hoeverre het programma vertaald zou kunnen worden naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg.

Na een voorbereiding van ruim twee jaar, waarin de kunst-docenten van de school verschillende malen voor diverse trainingen in Engeland zijn geweest, is het dan zo ver. Sinds dit schooljaar werken alle 240 leerlingen in de onderbouw van de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg met het BTEC-programma *Art, Design and Media*, door de school vrij vertaald in *Mens, Kunst en Cultuur (MKC)*. Kenmerken van het programma: het programma heeft diepgang en stimuleert de ontwikkeling van de creativiteit doordat er relatief veel aandacht is voor onderzoek en experiment. 'Dit leidt tot bewustere keuzes en betere resultaten,' aldus Gert de Wit, kunstdocent op d'Ampte en vanaf het eerste uur betrokken bij de ontwikkelingen. SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling, volgt de ontwikkelingen op de voet in het kader van het project *Kunst, Ontwerp en Media (KOM)*. In het KOM-project verkennen een aantal VMBO-scholen met leerplanontwikkelaars van SLO de mogelijkheden het kunst-onderrwijs in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg te versterken.

BTEC-kwalificaties

BTEC-kwalificaties zijn ontwikkeld door de Engelse organisatie *Edexcel*. Bij het ontwikkelen van BTEC's werkt het bedrijf samen met werkgevers van verschillende bedrijfstakken. Kwalificaties zijn er voor allerlei beroepsrichtingen en op allerlei niveaus (levels). Voor de kunstvakken zijn er bijvoorbeeld kwalificaties voor *Art and Design* en voor *Performing Arts and Music*. Ieder BTEC-programma bestaat uit een aantal units. Het aantal units hangt af van het niveau van het programma. Het introductieprogramma dat de leerlingen van de locatie d'Ampte aangeboden krijgen, is kleiner van omvang dan bijvoorbeeld de *First certificate* en het *First diploma*.

Inhoud van het programma

Het programma *Mens, Kunst en Cultuur* bestaat op d'Ampte uit een raamwerk van modules. Om in aanmerking te komen voor het certificaat zijn twee units in ieder geval verplicht: *Onderzoeken van visuele taal in kunst, vormgeving en media* en *Onderzoeken van materialen, technieken en processen in kunst, vormgeving en media*. Daarnaast hebben de kunstdocenten een keuze gemaakt uit het aanbod van units

behorende bij het programma. Er is gekozen voor *Inleiding in 2D* en *Inleiding in 3D vormgevingsvaardigheden*. Deze units passen het best bij de deskundigheid van de kunstdocenten: tekenen en handvaardigheid. Andere keuzemogelijkheden in het programma zijn bijvoorbeeld *Inleiding in fotografie*, of *Inleiding in mode*, of *Inleiding in grafische vormgeving*. In de opdrachten komen de kennis en vaardigheden uit de verschillende units in samenhang aan de orde.

Structuur van het programma

'Eigenlijk hebben we ons oude programma volledig herschreven', vertelt Gert de Wit. Hij vervolgt: 'We hebben opdrachten gecombineerd met elkaar en alle opdrachten in een vaste structuur gezet. Leerlingen weten hierdoor precies wat ze moeten doen, wat ze geleerd hebben en waarop ze beoordeeld worden.' In iedere opdracht doen leerlingen creatief onderzoek, experimenteren zij met verschillende technieken en vaardigheden, wordt een relatie gelegd met bepaalde beeldelementen en is er een duidelijke link met kunst. Max van Jole toont vol trots enkele dummy's op A3-formaat. 'Wat uit deze manier van werken blijkt, is dat leerlingen door het vooronderzoek dat zij doen, bewustere keuzes maken ten aanzien van het eindproduct. Dit leidt tot betere resultaten.' De dummy's zitten vol met schetsen, voorbereidingstekeningen en beeldmateriaal. 'Alles wat leerlingen doen en ondernemen, wordt bekeken en beoordeeld,' zegt Van Jole. 'Door deze manier van werken kunnen we meer uit de leerlingen halen, het zijn rijke opdrachten met volop leermomenten.' In Engeland is het team van docenten onder andere geschoold in het maken en beoordelen van opdrachten. Gert de Wit en Max van Jole zijn samen met twee andere collega's van de vakgroep MKC-gecertificeerde beoordelaars. Alle tussenstappen in de opdracht, zoals het doen van creatief onderzoek of het verkennen van materialen en technieken, worden beoordeeld op een ontwikkellijijn van voldoende, goed of uitstekend. De Wit laat blijken dat de beoordeling veel administratie oplevert: 'Pas na twee jaar zal blijken of leerlingen recht hebben op het internationaal erkende certificaat.' Alle units kunnen afgesloten worden met een certificaat als leerlingen met minimaal een voldoende resultaat gewerkt hebben met de voorgeschreven materialen, technieken, vaardighe-

BTEC's in Art and Design op de website van Edexcel

den en beeldelementen. Reflectie op eigen werk en op werk van anderen is een vast onderdeel van iedere opdracht. De kwaliteit van het programma wordt gewaarborgd doordat de interne gecertificeerde beoordelaars het werk van collega's beoordelen. Bovendien vindt er ook een externe controle plaats door een beoordelaar van Edexcel uit Londen.

Toekomstmogelijkheden

Het certificaat krijgen leerlingen aan het eind van het tweede jaar. Er zijn voorzichtige ideeën over de voortzetting van het

programma in de bovenbouw van de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg. Met enkele units erbij kunnen leerlingen een *First certificate in Art, Design and Media* halen. De units voor het *First certificate* hebben een meer beroepsoriënterend en beroepsvoorbereidend karakter en zijn relevant in de doorstroom naar het MBO. De activiteiten in het programma zijn contextrijk en bevorderen persoonlijke groei en groei van kwaliteiten en vaardigheden. 'Voor leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg is er in de bovenbouw van het VMBO (met uitzondering van CKV) in de regel geen ruimte meer voor een kunstvak,' zegt Stef Macke, directeur van locatie d'Ampte. Hij wil onderzoeken welke mogelijkheden er voor de basis- en kaderberoepsgerichte leerlingen in het schoolprogramma zitten om zich creatief te uiten. Eén van de mogelijkheden is aansluiting te zoeken bij de beroepsgerichte programma's. De Wit geeft aan dat vanuit de units mode en multimediatechnologie goed aangesloten zou kunnen worden bij de sector Economie. Ook ziet hij mogelijkheden voor de sector Techniek door opdrachten over architectuur en decorbouw. Bij de sector Zorg en welzijn zouden de opdrachten meer in de richting van drama kunnen gaan. Macke bevestigt: 'In de BTEC-structuur zitten duidelijke raakvlakken met beroepsgerichte programma's. We zullen op termijn serieus onderzoeken of we leerlingen die geïnteresseerd zijn in het *First certificate*, op de een of andere manier ook in de bovenbouw modules kunnen aanbieden.'

Tot slot

Elke arbeidsmarktsector streeft naar een volledige beroepskolom van VMBO naar MBO en vervolgens naar HBO, zodat er geen talent verloren gaat. Echter, de kunstopleidingen starten met hun beroepsopleidingen pas in het MBO en het HBO. Er is géén beroepsoriënterend kunstprogramma in het VMBO. Het BTEC-programma biedt hiertoe wellicht kansen. SLO volgt de ontwikkelingen bij d'Ampte met grote interesse.

Informatie

Meer informatie over BTEC-kwalificaties is te vinden op www.edexcel.com. SLO-contactpersoon is Viola van Lanschot Hubrecht: v.vanlanschot@slo.nl.

Trendy rapport van Mocca

Is cultuureducatie belangrijk?

po/vo **Paul Rooyackers****Mocca is het Amsterdamse
expertisenetwerk cultuureduca-****tie. Zij stellen zichzelf in een lijvig werk de vraag
of vraaggestuurde cultuureducatie de oplossing
is voor het onderwijs en de relatie met de cul-
tuurinstellingen.**

Daarnaast bevat het rapport allerlei belangrijke vermeldingen van fondsen en mogelijkheden om aan geld te komen. 93% van de Amsterdamse scholen kiest blijkbaar voor dit netwerk om voor zichzelf de weg naar cultuur gemakkelijker te maken. Of is het echte interesse naar meer willen weten?

CKV voor po en vo

Wat komt er uit het rapport naar voren? Geormerkte budgetten worden goed besteed. Docenten zoeken zelfstandig naar aanbod dat past bij hun schoolvisie en bij hun leerlingen en gaan hierover het gesprek aan met culturele instellingen. Het voortgezet onderwijs werkt hard aan een inhaalslag.

Leerkrachten kiezen projecten die vakoverstijgend ingezet kunnen worden. Kleine culturele instellingen bereiken nu de scholen: meer dan 50% van het Amsterdamse Voucherbank-budget wordt besteed aan zelfstandige kunstenaars en kleine instellingen. Amsterdamse basisscholen hebben inmiddels 75 gecertificeerde interne cultuurcoördinatoren (ICC'ers) en dat zijn er meer dan in de andere grote steden. De laatste jaren - landelijke trend - is het bij het basisonderwijs doorgedrongen dat er meer aan cultuur gedaan moet worden. Veel basisscholen hebben dus een opgeleide ICC'er en dat betekent dat deze leerkrachten op zoek gaan naar betaalbare cultuur. Ze gaan letterlijk shoppen met het karige budget dat een basisschool heeft en proberen daar zoveel mogelijk voor te vinden. Kwantiteit wint het dan vaak van kwaliteit. Ook middelbare scholen reageren vaak op deze manier: het moet goed zijn, maar vooral goedkoop. Op zich logisch, want wat is nu helemaal het budget waarover een school kan beschikken? Het blijft te weinig om alle kunsten aan bod te laten komen. Vooral dans komt er vaak bekaaid af en daarbij, welke groepen treden er op school op?

Ontwikkeling

Deelname aan cultuureducatieve activiteiten stimuleert kinderen in het primaire leerproces: cultuureducatie is een stimulant om lees- en rekenkwaliteiten te optimaliseren. Scholen vragen kennis over de kwaliteit van cultuureducatieve projecten en culturele instellingen willen meer kennis van de thema's binnen het onderwijs. Leerkrachten willen kennis verwerven van verschillende disciplines. Dat is een bemoedigende opmerking die hopelijk goed onderzocht is. Jarenlang wilde menig CKV-docent niets weten van bijscholing nadat

hij overvallen was door de invoering van het vak CKV. En in het begin startten veel docenten meteen met een methode. Veel scholen hebben dat overboord gezet, evenals de besteding die door de schoolcoördinator werd geïnitieerd en uitgevoerd in een plan van aanpak. Momenteel schijnt het in Amsterdam en omstreken zo te zijn dat de docenten steeds meer willen leren en kennis willen vergaren, zichzelf willen verrijken met cursussen om de kunsten te kunnen begrijpen. Laten we hopen dat deze tendens zich in het hele land ook ontwikkelt. Bovenal heerst, volgens het rapport, bij docenten de behoefte aan meer kennisdeling, zowel met instellingen en kunstenaars als met collega's en gemeentelijke steunfuncties. Cultuurcoördinatoren gaan steeds planmatiger te werk bij het aanvragen van subsidies en het benaderen van fondsen.

Aandachtspunten volgens het rapport

- Er is voor het voortgezet onderwijs nog geen langer lopende cursus met certificering zoals de ICC-cursus in het primair onderwijs.
- Kleine en individuele cultuuraanbieders hebben veel leervragen. Zij hebben behoefte aan workshops didactiek, professionalisering en communicatie.
- Voorts willen zij informatie over charitatieve fondsen, over wat er op de scholen speelt en over vernieuwingen in het onderwijs.
- En tot slot: het onderwijs vraagt om kwaliteitsgaranties van de aanbieders, een kwaliteitskeurmerk.

Lees het allemaal na op www.mocca-amsterdam.nl > Onderzoek en Trendrapporten > Trendrapport Cultuureducatie 2009.

Caravaggio - St. Catharina

Monique als Lena
Foto: Peter Dammers

Strange bird, being Caravaggio

Dans vertaalt verwarrende emotionele veld van Caravaggio

po/vo **Paul Rooyackers****Caravaggio - grondlegger van het chiaroscuro - overleed 400 jaar geleden. Dit zal wereldwijd herdacht worden. Stichting Rampart Dance uit Haarlem participeert in****deze herdenking met de voorstelling *Strange bird, being Caravaggio*.**

Extravagant, trots, eerzuchtig en gedreven door een verteerende passie. Het leven van Caravaggio lijkt een klassieke tragedie. Vierhonderd jaar na zijn dood, onder nog onopgehelderde omstandigheden, blijkt die turbulentie nog niet uitgewoed. Nog steeds beweegt deze passie voor de kunst, het leven en de liefde schilders, dansers, acteurs en musici. Stichting Rampart Dance geeft uitdrukking aan deze beweging. Dicht op de huid van de kunstenaar en zijn werk brengt deze multimedia voorstelling een eigentijdse versie van zijn chiaroscuro. In de choreografie van Bart Kuipers worden de dansers terzijde gestaan door actrice Monique van der Werff en zangeres Charlotte Coppola. Zij vertolken, ieder vanuit hun eigen discipline, als vrouwelijke tegenstem, de rol van Lena, model en vermeende geliefde van Caravaggio. Kuipers heeft een wervelende voorstelling gemaakt op dit zo moeilijke onderwerp. Met een eigentijdse opvatting over hoe dans moet opereren, is hij met de dansers aan de slag gegaan. Met dat concept is vervolgens op verrassende wijze projectie toegevoegd, waarbij vermeld moet worden dat het gelukkig geen illustratie is geworden, maar een eigen opvatting van de beeldend kunstenaar Peter Dammers over hoe het werk van de kunstschilder vertaald moet worden in beelden en film. Ook de zang van Charlotte Coppola en de monologen van Monique van der Werff zijn op vergelijkbare wijze ontstaan - niet vanuit een vooropgezet idee, maar op

improvisatiebasis waarbij meerdere keren het verlangen en de wens van de vriendin van Caravaggio het publiek emotioneel raakt.

Aan de voorstelling werken ook stagiaires mee van het *NOVA College Dans* uit Haarlem. Voor hen is het een geweldige kans om op te treden in theaters en zodoende ervaring op te doen temidden van professionals.

Informatie

Rampart Dance: dansers Laura Hastings, Jessica van Duijn, Jessica Marcus
Monologen: Monique van der Werff
Zang: Charlotte Coppola
Choreografie: Bart Kuipers
Videoprojectie: Peter Dammers
Productie: Nova College Dans
Tourschema: voorjaar 2010, Palermo (Italië), meerdaagse optredens, 23 tot en met 25 april 2010, Valletta (Malta), Teatru Manoel

Ja, kunst!

Algemeer

Arjaan Verheule

Beauty is in the eye of the

holder. Wanneer is iets kunst

en wanneer niet? Mathilde Willink vond zichzelf een kunstwerk. Is die mevrouw die zoveel operaties aan haar lijf heeft laten plaatsvinden om het verouderingsproces te stoppen een kunstwerk of niet? Mooi zandloperfiguurtje, geen rimpeltje te zien. Deze maatschappij vindt haar te ver gaan. Dat kan toch niet. Je mag toch wel zien dat je op leeftijd raakt? Maar toch wordt Patricia Paay zo kunstig gefotografeerd dat ze in de Playboy kan. Ze is erg blij met de mooie foto's.

Kunst? Theo Maassen vroeg haar tijdens een live-televisie moment: 'Waarom?' Nooit wordt tijdens interviews geopperd dat het natuurlijk gaat om een blad dat eigenlijk alleen maar beduimd onder het matras gevonden mag worden en dat ze het deed voor het geld. Nee, artistieke foto's van een oude vrouw in haar nakie.

Ik krijg altijd een soort van kriebels als het over kunst gaat. Het is een onderwerp van gesprek waarbij de deelnemers de ander volkomen kunnen afbranden, omdat het zelf kenners zijn en de ander is maar een leek. Wat weet jij nou van kunst? Joh, je zou kunst niet herkennen als het op je kop dondert. Kijk, dit is nou kunst! De manier waarop... en dan volgt er een heel college, waaruit moet blijken dat we inderdaad naar een waardevol kunststuk staan te kijken. Het kan net zo goed een doek zijn dat geheel blauw is gerold met een roller van de Gamma, maar de diepere achtergrond... De verwaasde blik van de 'leek' veroorzaakt meewarig meesmuilen onder de kenners. Ze kijken elkaar aan en knikken naar die domme, domme man die er niks van begrijpt. Ze laten hun werkelijk sublieme rode Pomerol rondlopen in hun kristallen kunstglas en stoppen nog een pijpje. Wim Schippers sodemierde ooit eens een volledige maaltijd de zee in om dit voedsel de treurige gang door het maag-darmkanaal te besparen en noemde het kunst. Hij maakte een toneelstuk waarin de cast volledig bestond uit honden, die onder luid gejuich het toneel bevuilden met uitwerpselen, elkaar begonnen te dekken of languit op een bank in slaap vielen en men noemde het kunst. Die man is een kunstenaar. Gelauwerd, bejubeld en verguisd. Zo hoort het.

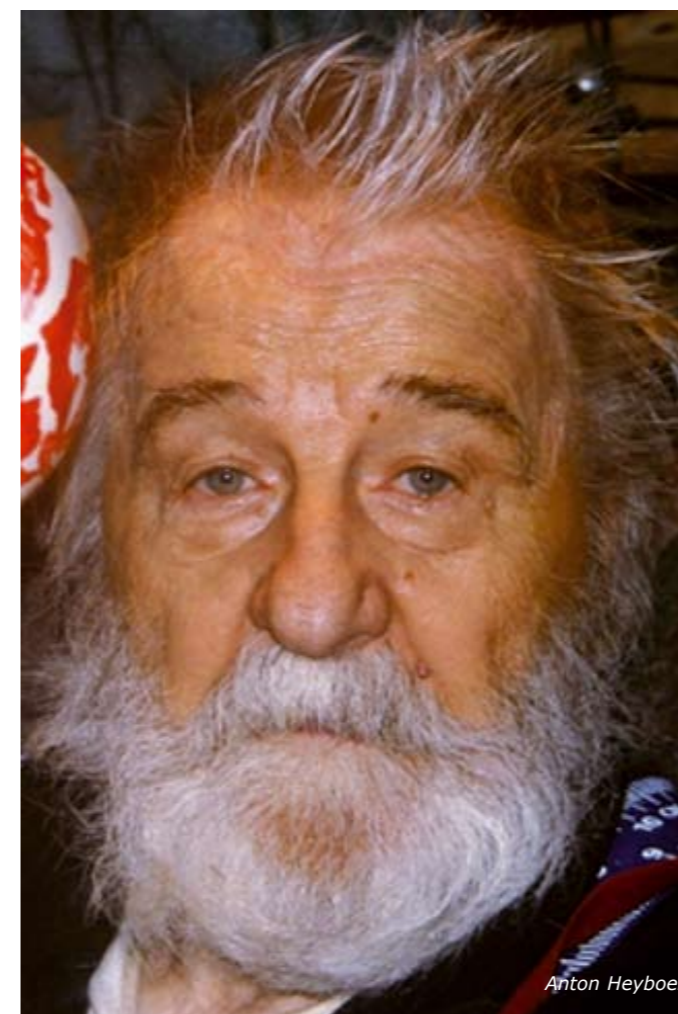
Wat is het ergst dat je als muzikant kan overkomen? Dat de mensen de zaal voortijdig verlaten, tijdens het naar buiten rennen de oren dicht stoppen met hun sjaals en zakdoeken,

Mathilde Willink

vertrokken gezichten hebben van de pijn die de muziek veroorzaakt heeft? Luid boegeroep, gelardeerd met rotte tomaten? Welnee, dan kan je altijd nog zeggen dat ze er niets van hebben begrepen. Moet je kijken, het klootjesvolk staat op de banken om het ons te verbieden! Domme bankbedieners die alleen maar van Frans Bauer houden! Het kan als een succeservaring worden gezien. Deze muzikanten stijgen zo ver boven het gepeupel uit dat het wel kunst moet zijn. Nee, het ergst is het als - nadat je een volledig door emoties doordrenkte saxsolo waar de tranen vanaf liepen die je zelf nauwelijks met droge ogen hebt doorstaan - iemand (een bal met pijp, pullover en platenkast gevuld met jazz) tegen je zegt dat het 'wel verdomde knap is, heur!' Is kunst kunst omdat het knap is?

Anton Heyboer maakte koptoters. Artifanti ouders van een vriendje vroeger hadden er een hangen boven de bank. Een één meter bij anderhalf ingelijste kindertekening waar ze elke nieuwe bezoeker trots niet op wezen. Ze hoopten dat het of wel werd opgemerkt, zodat ze och en tsja, een Heyboertje konden zeggen, of juist niet werd opgemerkt, waardoor het gelijk duidelijk werd dat de bezoeker werkelijk niets van kunst afwist. Dat een chimpansee net zulke tekeningen kon maken was natuurlijk onzin. Hoe had deze vieze oude man anders zes vrouwen weten te verzamelen als hij geen kun-

Anton Heyboer

stenaar was? Je moet rijk zijn om een Heyboer te kunnen kopen, of je moest bakker zijn in het dorp waarbij hij in de buurt woonde, want hij gaf een tekening voor een brood.

Op tv zien we mensen in de rij staan om hun werk op kunstigheid te laten inschatten. Is het echt een Rembrandt of is het een huilend zigeunerjongetje met traan? Een beker uit het pleistoceen wordt in dit programma ook als kunst gefilterd uit de eindeloze stroom kitsch. Heel oud, dus geen kitsch, dus kunst. Dinosaurusbotten zijn dus ook kunst? Ik raak een beetje verward. Uiteindelijk komt natuurlijk de vraag die de mensen al in de greep heeft sinds ze het item van oma's zolder hebben meegesnaaid: hoeveel is het waard? Of, zoals ze dat daar noemen, voor hoeveel moet ik hem verzekeren? Altijd smul-tv, want of ze hebben een Picasso voor tweevijftig op de kop getikt of ze hoopten op een nieuwe auto met een slabak van de Ikea in de hand. Kunst... hmmm, kunst is meer kunstig als je het voor meer moet verzekeren?

Ik sprak ooit in een kroeg een meisje dat mij vroeg wat ik deed voor de kost. We hadden samen CKV-lessen gevolgd op het conservatorium en raakten die avond na de les aan de praat. Zij zit in de beeldende hoek, ik in de muzikale. Leraar was oké, dat deed je erbij, zodat je je kunst kon maken. Ik vertelde dat ik wel eens optrad met mijn band en

tot dan ging het gesprek nog gemoedelijk. Toen ik haar desgevraagd antwoordde dat mijn band covers speelde, kon zij een kokneiging bijna niet onderdrukken. Dacht ze toch met een kunstenaar te praten, was het een ordinaire bruiloften- en-partijen muziekhoer! Anderen naspelen was toch absoluut niet kunstzinnig. Ik pretendeerde absoluut geen kunstzinnige ambities te hebben, maar de houding van dit meisje bracht toch irritatie teweeg. Waren klassieke musici dan geen kunstenaars, omdat ze Mozart naspeelden? Of jazzmusici, omdat ze Coltrane speelden? Dat was natuurlijk anders. Mozart? Ja, dat is natuurlijk wel kunst. Covers en een concert van een ander spelen, dat waren twee verschillende werelden. Vlak voordat ik mij zo opwond dat ik bijna boos van tafel liep, vroeg ik haar naar wat zij eigenlijk voor kunst maakte. Het antwoord redde mijn avond. Ze schilderde naakten! Naakten! Yes! Geen partij natuurlijk, een meisje van in de twintig dat uit een milieu kwam waarin ze, of volledig werd geïndoctrineerd door een familie die allemaal art maakte, die kunst aan tafel dronk, vader en/of moeder succesvol schilder..., of haar vader was postbode, ballet was de vogeltjesdans en kunst een porseleinen hond of houten gans in de vensterbank en begreep haar dochter niet. Ik zou me moeten inhouden.

Ik begon met de vraag of het besluit tot deze vorm van kunstzinnige uiting tot haar was gekomen nadat ze uren laveloos in een plas had gelegen, bedwelmd door drank en slechte drugs? Had ze haar ongelukkige jeugd nu eindelijk middels het 'naakt' kunnen bevatten? Kon ze voldoende uiting geven aan haar ongenoegen over de wereld? Zij had natuurlijk gedacht, vlak voor ze een der minder belangrijke ledematen afsneed: 'Ik weet het! Eureka!' Nooit had iemand zo'n idee gehad! Briljant. Mensen niet zomaar portretteren, nee, we doen ze zonder enige opsmuk! Alle verschil tussen directeur en putjesschepper vallen van ze af! En dan schilderen, hè? Niet beeldhouwen of zo. Nee, met olie op het doek! Revolutionair! U kunt zich voorstellen dat het een leuk gesprek werd.

Ons vak heeft de naam *kunstdocent*. Beetje vreemd, want we leren de kinderen techniek aan. Hoe perspectief aan te brengen in een tekening, dat een mensenhoofd acht keer in een lichaam past, hoe een foto mooi te belichten, hoe op een gitaar of keyboard een deuntje te spelen, wat de Renaissance inhield, hoe een corpus te kleien. Kunst wordt het pas als iemand iets maakt dat vanuit het hart komt, waaruit blijkt dat hij of zij het vanuit een onbedwingbare innerlijke dwang gemaakt heeft. Dat kan je niet aanleren. En of dat nu een schilderij, compositie of een reclamespot is, dat maakt niet uit. Voor ons is het de kunst een dag tussen tientallen klokspellen en keyboards uit te houden zonder gillend gek te worden. Zodat we wel kunst móeten gaan maken.

Arjaan Verheule is muziekdocent aan het Dalton Voorburg.

Amateurkunst mag gezien worden

Martine Mussies

De kloof tussen professionele kunst en amateurkunst wordt steeds kleiner. Ook overlappen ze elkaar steeds vaker, bijvoorbeeld wanneer een professioneel keramiste besluit ook voor haar breiwerk een virtueel Etsy-winkeltje te openen of wanneer een gediplomeerd choreograaf streetdancers inzet voor zijn nieuwste ballet. Hoe zichtbaar is amateurkunst in 2010? En waar kun je het vinden?

Amateur, het is eigenlijk een 'kutwoord' volgens actrice Marleen Scholten op www.kunstfactor.nl. Het is te breed, dekt de lading niet en roept associaties op met *amateurisme*. Terwijl de term toch is afgeleid van het woord *amore* (liefde), benadrukt choreograaf Thom Stuart. Amateurs zijn liefhebbers van de kunst die ze beoefenen. Maar dan nog, je hebt liefhebbers zonder veel ambities die wekelijks op hun vaste vertrouwde avond bij elkaar komen, en liefhebbers die veel vrije tijd investeren om zichzelf verder te ontwikkelen en om ongewisse avonturen aan te durven gaan. En dan heb je ook nog de danser of acteur die misschien wel als zodanig is opgeleid, maar er zijn brood niet mee verdient. Kortom: de strakke scheiding tussen amateurkunst en professionele kunst lijkt te vervagen en amateurkunst wordt daarmee steeds meer zichtbaar.

Surfen op internet

Die zichtbaarheid wordt het duidelijkst met een avondje surfen. Voor het Nederlandse taalgebied heb je websites als www.amateurkunst.com en www.exto.nl, waar iedereen die houdt van schilderen, beeldhouwen, fotografie, tekenen of keramiek zich kan aanmelden om een eigen pagina te maken en eventueel zelfs werk te verkopen. De internationale (en veel grotere en meer professionele) versies daarvan zijn www.etsy.com en www.deviantart.com, sites waar amateurs en kunststudenten van over de hele wereld zich hebben aangemeld. Hierop vindt je niet alleen de eerder genoemde traditionele beeldende kunsten, maar ook veel computerkunst: Photoshop-schilderijen, blends, Flash-animaties, wallpapers en ga zo maar door. Zowel op *Etsy* als op *Deviant* zitten ook veel Nederlandse bloggers, zoals de inspirerende 17-jarige Djana (www.dxu.net).

Bloggers

Blogjes afstruinen is een andere manier om amateur beeldende kunst te vinden. Neem bijvoorbeeld eens een kijkje op www.pretty.nu, waar multitalent Gwendolyn je laat meegenieten van haar kunstjes met naald en draad én alle multimediale opdrachten die ze voor haar opleiding Devine maakt. Op onder meer www.judithvanderrijt.com, www.lizetbeek.nl en www.pattycular.com is fotografisch talent te vinden. Voor amateurschrijvers die dromen van hun eerste publicatie is internet natuurlijk het walhalla. Merel Roze en Marieke Brouwer vonden on-line hun droombanen. www.pluizenbol.nl, www.ingelisedevries.nl en www.zinzy.org zijn bijvoorbeeld

interessante jonge bloggers. Voor pittige columns moet je bij www.thefabulouslifeofsuusjeq.blogspot.com en www.sanye.nl zijn. En vind je koken ook een kunst? Schuif dan virtueel aan bij www.cherryfizz.nl en www.tres-adorable.com.

Muziek

Voorzichtig doen amateurs nu ook hun intrede in de klassieke muziek, bijvoorbeeld op *November Music*, het fijnproeversfestival voor moderne muziek, waar Kristoffer Zegers een stuk componeerde voor een ensemble van zowel professionele als amateurpianisten. Veel amateurmusici met klassiek repertoire presenteren zich in *Encore!Magazine*: www.encoremagazine.nl.

En semi-profs in oude muziek en historische dans en theater door het hele land vind je via www.oudmuziekbrabant.nl. Want ja, ook in het dans- en theaterveld werken amateurs steeds vaker samen met professionals. De eerste groep gedijt goed bij het vakmanschap, de structuur en de begeleiding die professionals kunnen bieden. De professional op zijn beurt wordt geïnspireerd door de frisheid, eigenheid en authenticiteit van de amateur. Zeker als de samenwerking meer inhoudt dan de gretige figurant die als goedkoop 'mensenvlees' dient voor scènes waarin veel volk nodig is. En meer dan de 'door de wol geverfde professionele regisseur die de hongerige amateurspelers of amateurdansers komt vertellen waar ze moeten staan of wat ze moeten doen,' aldus toneelschrijver Don Duyns op www.kunstfactor.nl. Hij pleit voor onze amateurs. 'De cultuur van een land kan alleen dan goed functioneren als de deuren geregeld wijd open worden gezet. Weg met die professionele laffe walm. Leve de liefhebber!'

Jonge amateur = aanstormende prof

Ben je geïnteresseerd in aanstormend talent, dan loont het de moeite om evenementen als *Kunstbende*, *Write Now*, *Doe maar dicht* maar en *Prinses Christina Concours* te volgen. Jong talent in de klassieke muziek heeft een eigen blog op www.radio4.nl/weblogjongtalent.

Eruit!

Job ter Steege

Voor 50 gulden beltegoed was Quincy uit 4-HAVO bereid om zijn lerares Engels een flinke tik op haar achterste te geven. Het aangaan van deze wedenschap en het daadwerkelijk uitdelen van de klap op de onfortuinlijke docentenbilen had tot gevolg dat wij Quincy nooit weerom zagen. Hij werd van school gestuurd. Een ander kind uit de tweede klas stal boeken uit schooltassen en probeerde deze tweedehands te verkopen. Hij werd ontmaskerd en verdween van school. Wie het te gek maakt, vliegt eruit.

Ook in de lessen heeft u een permanente vergunning om leerlingen eruit te gooien. Alleen, iedereen weet dat je het niet te bont moet maken. Een schoolleider die voortdurend eruitgestuurde halve klassen voor z'n bureautje krijgt, wordt daar niet blij van. De collega die kennelijk graag lesgeeft aan halve klassen, omdat hij de andere helft er immers steeds uitknikkert, zal binnen niet al te lange tijd ook voor dat bureau komen te staan.

Maar zo af en toe er eentje uitsturen... Er zijn maar weinigen die daaraan weerstand kunnen bieden. Het is ook een geliefd onderwerp in de pauze. Gaarne bespreken docenten onder elkaar wie en om welke reden ze er eentje hebben uitgebracht. Alleen om maar eens te kijken of ze morele steun van collega's kunnen vinden. Want voor je het weet, krijgt het eruitgegooide kind bij de schoolleiding gelijk.

...Ik heb Fred uit 3-HAVO eruit gestuurd. Wilde ik juist een film laten zien, zou dus een leuke les worden, gaat-ie niet op een stoel maar op een bank zitten. Ik zei dat-ie op z'n stoel moest gaan zitten en dat deed-ie toen niet, maar begon met z'n rug naar me toe met een ander te kletsen. Je begrijpt, ik heb hem toen maar gevraagd weg te gaan. En hij protesteerde nog, hij zei dat ik hem niet eens drie keer had gewaar-schuid...'

Wij collega's luisteren en knikken dat hij volkomen juist heeft gehandeld. Een andere collega meldt ook een verwijdering van een leerling: ...'Die Vincent uit 4-VWO zei dat ik niet zo arrogant moest zijn. Nou ja, ik, arrogant, hoe dúrft ie!...

Wij knikken. Ja, een leerling die een docent arrogant noemt, als je die er niet uitgooit, is het hek van de dam. Ik besef dat ik nog nooit een leerling heb gehad die me arrogant noemde, dus dat valt weer mee. Wel zei een leerling ooit dat mijn lessen erg relaxed waren. Zou hij dat nou positief of negatief hebben bedoeld? Misschien moet je een kind er wel altijd uitgooien als ze wat over een les te mekkeren hebben. Het zijn tenslotte mijn lessen en niet de hunne. Nou ja, dat is natuurlijk ook niet helemaal waar.

Ik stuur er nauwelijks leerlingen uit. Dit is geen enkele verdienste. Ik ben niet gek en zie in mijn lessen heel vaak leer-

lingen die bij andere docenten al tweemaal zouden zijn verwijderd. Ik heb een hekel aan eruitsturen, omdat het mij een veel vervelender gevoel geeft dan dat de leerling die ik er niet uitstuur, mij tot last is. Het is dus een persoonlijk probleem. In de vele jaren dat ik stagebegeleider was, heb ik soms studenten zelfs verplicht er in hun lessen leerlingen uit te sturen om zich te oefenen de bijbehorende emoties te leren kennen en te leren beheersen. Om hen mijn probleem te besparen.

Voor de muziekdocent (godzijdank, het gaat toch nog over muziekonderwijs) kan ik me twee regels voorstellen waarop bij overtreding onvermijdelijk verwijdering staat.

De eerste regel is dat een leerling niet zonder toestemming van de docent aan instrumenten of apparatuur komt. Zeker bij de onoverzichtelijke momenten van de les zoals het begin wanneer leerlingen binnenkomen en een andere klas soms nog bezig is het lokaal te verlaten. Dit is spitsuur voor de docent. Je luistert naar de laatste vragen van de vertrekkende leerlingen, terwijl nieuwe leerlingen je met de eerste bestormen. Meest algemene vraag aan het einde van de les is: 'Wanneer mag ik het inhalen?' Meest algemene vraag aan het begin van de les: 'Mag ik nog even naar de WC?' En de laatste jaren is daar bijgekomen: 'Mag ik m'n muziekboek uit m'n kluisje halen?' Er zijn collega's die antwoorden dat dit mag, maar dat ze, als ze te laat komen, een 'te laat briefje' moeten halen. Dit betekent bij ons op school dat zo'n leerling de volgende dag een half uur eerder op school moet zijn. Voor die leerling is dat natuurlijk niet zo erg, maar ik heb medelijden met die moeder of vader die daardoor ook de wekker een half uur eerder moet zetten. Daar doe ik dus mooi niet aan mee. Ouders hebben het al moeilijk genoeg.

De tweede regel is: Tenzij toegestaan, nooit door muziek heen praten. Of die muziek nu live wordt uitgevoerd of van een CD of DVD komt, geen gepraat. En bij een DVD kijkt iedereen naar het scherm. Tenzij de docent het anders wil.

Ik heb er de laatste 40 jaar driemaal iemand uitgestuurd. Eenmaal een brugger die een stoel onder een andere brugger vandaan trok. Het kind huilde van de pijn. De boosdoener wilde ik niet meer zien. Het tweede geval, een jongen die beslist niet wilde meezingen. Ik heb het met hem goed gemaakt en mijn ongelijk toegegeven. Wie wil er nou zingen? Het derde geval, een vreselijke en verschrikkelijke leerling die van een andere school plotseling in een 3-HAVO klas verscheen. Na enkele lessen dacht ik: Opzouten. Hij eruit en ik natuurlijk weer met een rot gevoel en liet hem door een andere leerling terughalen. Hij zei dat hem dit nog nooit was overkomen en bedankte me. Ik meldde het incident aan mijn superior. De conrector zei, maak je geen zorgen, hij was niet te handhaven, ik heb hem zojuist met instemming van het bestuur van school verwijderd.

Ik heb (nog) nooit een meisje verwijderd.

Opera ligt op straat

Martine Mussies

Naar een toneelstuk met een soapacteur krijg je je leerlingen wel. Een film kijken is eigenlijk altijd goed en een dans kan, als het maar niet te lang duurt. Maar hoe breng je als CKV-docent je leerlingen iets over opera bij? Allereerst door alle vooroordelen uit de weg te ruimen. Het grootste misverstand onder jongeren is dat opera niets met hun leven te maken heeft. In dit artikel lees je hoe je jongeren kunt verrassen door ze zich te laten realiseren dat ze elke dag wel een stukje opera beleven.

Opera is een niet weg te denken onderdeel van onze cultuur. Dat uit zich vooral in reclamespotjes: als het product een duur imago moet krijgen, gebruiken de reclamemakers vaak operamuziek, omdat *Jan met de pet* een opera nog altijd als chic ervaart. Of dat een terecht vooroordeel is, lees je in de kadertjes bij dit artikel, maar laten we eerst eens een paar reclamespotjes onder de loep nemen.

Opera en reclame

Een operaduet dat iedereen vast al eens gehoord heeft, is *Bloemenduet* uit de opera *Lakmé*. Het is een barcarolle, oftewel gondellied, in een wiegende 6/8e maatsoort. Dit duet zat onder meer in de tv-spotjes van een meubelzaak, van de British Airways, van een spotje voor de verkeersveiligheid en in de reclame voor een nieuwe Peugeot. De componist van de opera *Lakmé* is Léo Delibes, een Franse componist van romantische muziek die vooral bekend is om zijn melodieuze, sprankelende en doortimmerde balletmuziek. *Lakmé* vertelt het verhaal van een onmogelijke liefde tussen een Britse officier en *Lakmé*, de dochter van een Indische priester in het India van de negentiende eeuw. Wat dat met Peugeot te maken heeft? Niets. Het komt allebei uit Frankrijk, maar daar houdt het dan ook mee op.

Opera is voor kakers en snobs

Niet waar. Hoewel sommige mensen zich bijzonder kleden voor de opera, is dat geen eis. Sommige mensen kleden zich al bijzonder als zij boodschappen gaan doen, maar dat wil nog niet zeggen dat jij opgedoft naar de supermarkt moet gaan. Opera is van oorsprong juist bedoeld voor 'het grote publiek', niet voor de elite. De beroemdste operacomponisten schreven hun opera's als vermaak voor de massa, lang voor er bioscopen bestonden. Opera is voor iedereen!

Een mooie casus om in de les over te discussiëren, dus. Want waarom hebben de reclamemakers dit duet - uit een opera met een treurige afloop - dan toch gekozen om hun producten te promoten? Vanwege de sfeer van de muziek. De muziek is romantisch en dromerig, doet de luisteraars wegdromen naar een betere wereld. Impliciet zegt deze

Opera's worden altijd gezongen in het Italiaans, Frans of Duits en soms zelfs Russisch, dus ik begrijp niet waar het over gaat

Geen zorgen, met de 'boventitels' in het Nederlands kun je precies volgen waar het verhaal over gaat en wat er wordt gezongen. Boven het toneel hangt een lichtkrant waarop de tekst te lezen is. Daarnaast is er altijd voorafgaand aan de voorstelling een libretto - een tekstboek met de Nederlandse vertaling - van de opera te koop. Dat geldt trouwens voor opera's in alle talen, zelfs in het Nederlands!

reclame dus: je wereld wordt mooier met ons product! Hoe denken de leerlingen daarover? Dit levert vaak een boeiend gesprek op, waardoor dit operafragment voor jouw klas al een meerwaarde kan krijgen. Hieronder nog een lijstje met operamuziek in reclames. Via *YouTube* zijn al deze fragmenten te vinden. Welke kennen de leerlingen al, welke nog niet? Wat is de boodschap die reclame- en filmmakers de kijkers mee willen geven, denken ze?

- Bij Amaretto DiSaronno gebruiken ze de aria *Suicidio* uit de opera *La Gioconda* van Pioncelli.
- De film *Diva* gebruikt de aria *Ebben, ne andro lontano* uit de opera *La Wally* van Alfredo Catalani.
- De film *Philadelphia* (met Tom Hanks) gebruikt de aria *La mamma morta* uit Andrea Chénier van Giordano.
- Bij Ferrero Rocher wordt *Un di felice, eterea* uit *La Traviata* van Verdi gedraaid.
- In een spot voor Radio 4 waarbij een jonge man op rollerskates met een ghettoblaster op zijn schouder door een park rijdt, horen we *Celeste Aida* uit Verdi's opera *Aida*.

Opera is voor rijke mensen

Welnee. Als je andere vormen van entertainment kunt betalen, kun je ook een operabezoek betalen. Open je browser en ga voor het Opera Magazine naar www.martinemussies.nl/opera.pdf en lees de tips.

Hét symbool van Sydney:
Sydney Opera House

Opera is voor oude mensen

Niet waar. Opera is voor iedereen. Personages van allerlei leeftijden komen in elke opera voor. Daarnaast worden opera's tegenwoordig vaak in aantrekkelijke, moderne uitvoeringen opgevoerd. Dat wil zeggen dat een opera uit 1900 in de setting van nu wordt geplaatst, zodat het décor en de kostuums je niet doen denken aan 1900, maar juist aan het heden. Een oud verhaal in een nieuw jasje. Bovendien zijn de thema's van onderwerpen dezelfde als die je op tv voorbij ziet komen: liefde, seks, jaloezie, geweld, suspense, drama, enzovoort.

- Laatstgenoemde spotje lijkt trouwens erg op een scène uit de film *Diva* (Jean-Jacques Beineix, 1981), waarin een grotestadskoerier op jacht gaat naar de opname van een zangeres die niet geregistreerd wil worden. De operamuziek is daar het *Air* uit *La Wally* van Alfredo Catalani. Misschien kennen je leerlingen zelf nog andere operamuziek in reclamespots en films, dat is dan een mooie huiswerkopdracht.

Opera's duren lang

Hoeft niet. Opera's van Richard Wagner kunnen lang duren, soms wel vier tot vijf uur, maar de gemiddelde opera is binnen drie uur afgelopen, inclusief pauze. Sommige opera's zijn zelfs zo kort dat er wordt besloten een aantal van die korte opera's op één avond uit te voeren. De kortste opera is *Sands of time* en duurt 3 minuten en 34 seconden en staat daarmee in het Guinness Book of Records.

Opera van nu

Naast al die muziek die veel mensen onbewust al kennen, worden er ook opera's gemaakt over onderwerpen van nu. Zo bestaat er bijvoorbeeld een Ikea-opera met aria's over perikelen bij het in elkaar zetten van meubels, gekmakende schroefjes en de Billy-boekenkast. De jonge componist Tom Lane schreef de muziek. De hele winkel fungeert als decor:

Operazangers verdienen snel veel geld

Nope. Operazangers moeten vaak urenlang aan één stuk zingen. Ze gebruiken geen microfoon. Dit is een enorme prestatie die maar door weinig mensen geleverd kan worden. Operazangers hebben daarvoor jarenlange scholing gehad en moeten altijd hun stem blijven ontwikkelen en trainen. Dit kun je vergelijken met topsporters die dagelijks moeten trainen om in conditie te blijven en zichzelf te verbeteren. De allerbeste operazangers doen voorkomen alsof de rollen gemakkelijk te zingen zijn, dat is onderdeel van hun vak. Achter dat masker wordt er heel hard gewerkt om de aria 'perfect' te zingen. En net als in topsport geldt: alleen de beroemdste zangers verdienen veel geld.

alle scènes spelen zich af in modelzithoeken, kinderkamers en keukens. Naast violen, cello's en een accordeon wordt er trouwens ook gebruik gemaakt van onconventionele instrumenten zoals kaas-raspen, wijnglazen en een koekenpan. Deze opera heet *Flatpack*, vrij vertaald: *bouwpakket*. Volgens de makers gaat het stuk over 'kwesties die iedereen tegenkomt in het dagelijks leven' en over 'wat onze consumentenbeslissingen zeggen over het leven dat we leiden'. Een opera over een middagje shoppen, dus! Maar ook serieuze onderwerpen uit het nu komen aan bod

Operazangers zijn dik

Niet waar. Dat je van opera zingen dik wordt, is een fabeltje. Operazangers hebben wel een enorme longinhoud en sterke buikspieren. De meeste operazangers vinden hun uiterlijk zeer belangrijk (het zijn tenslotte óók acteurs) en zorgen ervoor dat ze niet te dik worden. Sinds de komst van de televisie zijn een aantal operazangers enorm afgevallen. Zij schrokken zo van zichzelf dat afvallen een koud kunstje was.

in de opera, zoals in de opera over de vuurwerkcramp in Enschede. Kortom: opera gaat ook over thema's uit jouw leven. En dat geldt zelfs als het verhaal zich in een ver verleden afspeelt, want - van de wraakzucht van Klytaimnestra tot het kinderlijke verlangen naar een vriendinnetje van Papageno - ook de emoties blijven hetzelfde.

Opera in de klas

In de mooiste les over opera gaan de leerlingen na de discussie zelf aan de slag. Bijvoorbeeld door een stukje libretto te schrijven, een ontwerp voor een decor te maken of zelfs een kleine aria te componeren. Als je toevallig een zanger of zangeres kent, kun je hem of haar in je les uitnodigen om door de leerlingen geïnterviewd te wor-

den over operazang. Een kijkje wat er achter de schermen allemaal gebeurt in een operagebouw, kan bij *De Nederlandse Opera*. En workshops opera in de klas worden aangeboden door onder meer *Yo! Opera* en *De Blauwe Hond*.

En die zangstijl vol vibrato?

Hoeft ook niet altijd. Er bestaan jazz-opera's, barokopera's, rock-opera's en post-punk-opera's. Voor elk wat wils dus.

Mijn opera

Mijn opera
Willem Bruls
Uitgeverij Atlas 2009
432 pagina's
ISBN/EAN 978-90-450-0003-9
Prijs: € 24,90

Geïntrigeerd door zijn eerste operabezoek en geïnspireerd door de muziek van Wagners *Lohengrin* en *Siegfried* begon Willem Bruls in de jaren tachtig van de vorige eeuw aan de 'verovering van een nieuwe wereld' die steeds meer zijn wereld werd. Voor *Mijn opera* selecteerde Bruls (inmiddels auteur van diverse opera-boeken zoals *Opera achter de schermen* en *Ontvoering, verleiding en bevrijding* en *De Oriënt in de opera*) 43 programmatolichtingen en artikelen die hij in de afgelopen twintig jaar over zijn favoriete muziekgenre schreef. Vanuit zijn 'belangstelling voor muziek, zang, literatuur, drama en beeldende kunsten' vertelt Bruls over de geschiedenis van operawerken, muzikale vondsten van componisten, spraakmakende ensceneringen, tegenstrijdige reacties van publiek en operarecensenten. Geplaatst in alfabetische volgorde vormen deze teksten Bruls eigen encyclopedie van de operawereld. Achter elke letter van het alfabet kan zowel een opera, componist, dichter of personage schuilen als een onderwerp of zelfs een treffend gevonden karakteristiek sleutelwoord dat aan opera gerelateerd is. Zo staat 'M' voor Mozarts librettist *Metastasio* en voor 'moraal' in *The Rake's Progress* van Stravinsky, herinnert 'S' aan de rol van Stalin in de tragische geschiedenis van de *Lady Macbeth van Mtsensk* van Sjostakovitsj, vertelt 'N' over de 'nakomelingen' van Wagner en verwijst 'L' naar 'lachwekkende' voorvallen met de 'operaregie en tragische diva's'. Deze verrassende invalshoeken zorgen voor een gevarieerde samenstelling en verschaffen informatie die niet altijd in een traditionele operagids te vinden is. Met *Mijn opera* maakt Bruls de lezer nieuwsgierig naar de muziek achter zijn verhalen en ontsteekt zo de vonk die iedereen nodig heeft om zijn eigen operawereld te ontdekken.

Olga de Kort-Koulikova

Best in voor avontuurlijke muziek

Merijn Bisschops

Hedendaagse kamermuziek hoogdravend of elitair? Vooroordelen ten aanzien van de concertpraktijk? Waarschijnlijk weten jongeren er gewoon te weinig van af om er een (voor)oordeel over te kunnen vormen. Jongeren zijn best in voor avontuurlijke muziek.

DE LINK is een serie voor onalledaagse kamermuziek in Tilburg. Tweewekelijks op dinsdagavond vinden er concerten plaats in *Het Cenakel*, een voormalige kloosterkapel aan de rand van de stad. Er worden professionele ensembles geprogrammeerd die de allernieuwste kamermuziek laten horen of onalledaagse vertolkingen van oudere muziek, toegankelijk voor een lage prijs. Jaarlijks terugkerend evenement is *DE LINKPRIJS*, een prijsuitreiking aan master-studenten of net afgestudeerde vertolkers van hedendaagse kamermuziek, en de *Kraaklink*, kleinschalige concerten voor jongeren in samenwerking met het Tilburgse festival *Incubate*.

In 1986 startte *DE LINK* met huiskamerconcerten en die huiselijkheid is nog altijd in de serie aanwezig. De afwezigheid van een hoog podium maakt de afstand tussen publiek en uitvoerders klein. Musici en aanwezige componisten vertellen over de muziek die ze maken. Bij muziek die abstracter van klank is, draagt dit in grote mate bij aan de begrijpelijkheid en waardering ervan. Het vaste publiek van *DE LINK* bestaat voornamelijk uit een groep vijftenzestigplussers die in alle rust willen genieten van muziek. Ze luisteren aandachtig naar de nieuwste ontwikkelingen op kamermuziekgebied. Het zijn mensen die het avontuur aangaan, verrast willen worden en nooit te oud zijn om te leren.

Ondanks het eigentijdse karakter van de muziek die gespeeld wordt, de overgave en het enthousiasme waarmee de ensembles muziek maken en de aandacht die zij hebben voor het visuele en de beweeglijkheid in de uitvoering, is een kamermuziekserie in een voormalige kapel buiten het centrum van de stad geen trekpleister voor een jonger publiek. Daarom is *DE LINK* in 2007 een samenwerking aangegaan met festival *Incubate*. Dit festival voor *independent culture* vindt jaarlijks plaats in september. Op allerhande plekken in de stad vinden

kunstuitingen plaats van muziek, dans, theater, video tot gebeurtenissen als heavy metal bowlen en straatkrijten.

Dit festival bleek de geschikte voedingsbodem waarin jongeren in aanraking kunnen komen met avontuurlijke kamermuziek. Er werd gestart met kleinschalige concerten in een kraakpand. Jonge musici spelen kamermuziek van de eenentwintigste eeuw. Een dergelijke vrijetijdsbesteding is voor jongeren geen vanzelfsprekende start van een avondje stappen. Verplicht stilzitten en geconcentreerd luisteren naar muziek is er niet bij: het gaat om de ervaring, de ontspannen sfeer en de uitdagende muziek. Of het nu een concert is met dwarsfluit en elektronica, een duo van blokfluit en akoestische gitaar of geluidsmanipulatie met Wii-controllers, het maakt niet uit hoe je de muziek noemt die gespeeld wordt, als het maar een tof optreden is. Zo lang je er maar door geraakt of verrast wordt.

De concerten vergen veel van een klassiek geschoold musicus. Met dertig luisteraars is de kleine ruimte stampvol. Bezoekers kunnen in en uitlopen, achter uit de zaal klinkt het geluid van bierflesjes die worden geopend en juist in die spannende rust klikt er een fototoestel. Een musicus die op zoek is naar een mooie spanningsboog in het optreden, door rustig te beginnen en met een uitsmijter te eindigen, ziet na vijf minuten mensen weglopen. Beter is het om erin te knallen, de concentratie van je publiek vast te pakken en niet meer los te laten. Dan krijg je ze 30 tot 40 minuten stil. Hier is geen plaats voor een lezing over de beweegredenen van de componist. Als je toehoorders iets willen weten, vragen ze het zelf wel. Hoe schrijft iemand deze muziek op een vel papier? Hoe kan het dat ik twee tonen tegelijk uit die basklarinet hoor komen? Heb je in je studentenkamer ook zo'n grote marimba staan?

De meeste bezoekers van de *Kraaklink*-concerten maken voor het eerst kennis met avontuurlijke kamermuziek. Dat is niet zo vreemd, want op radio en televisie is het amper vertegenwoordigd en op internet moet je weten waar je het kan vinden. Door scholieren een bredere manier van muziek maken en van muziek beluisteren aan te reiken, ervaren ze dat er meer is p de wereld dan muzak en prefab popster. Door ze in aanraking te laten komen en zelf aan de slag te laten gaan met alle muziekstijlen, waaronder avontuurlijke gecomponeerde, geïmproviseerde of elektronische muziek, leren

kinderen en jongeren om niet al te zeer in hokjes te denken. Natuurlijk vinden ze niet alles even leuk of spannend, maar ze leren wel open te staan voor de belevingswereld van een ander.

Kijk voor meer informatie op www.avontuurlijkemuziek.nl, www.delink.nl, en/of op www.incubate.org.

Merijn Bisschops is componist en coördinator DE LINK (Tilburg).

Zingende Talen

LEVENDE Talen

Niet door de voorrondes van Idols gekomen?

Grijp dan nu je kans!

Doe mee aan de zangwedstrijd *Zingende Talen* georganiseerd door de *Vereniging Leraren Levende Talen (VLLT)* ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan. Zing in één van de talen van de vereniging: Arabisch, Chinees, Duits, Engels, Frans, Fries, Italiaans, Nederlands, Russisch, Spaans of Turks.

In de nationale voorronde selecteert de jury van elke Levende Talen-sectie uit de binnengekomen inzendingen die tot 15 februari ingestuurd kunnen worden, één of meerdere semi-finalisten. Op de landelijke studiedag in november 2010 strijden de semi-finalisten via live-optredens om deelname aan de grote finale. Op 27 mei 2011 tijdens het 100-jarig jubileum van de VLLT hebben de finalisten de eer zich nog eenmaal live te presenteren. Een deskundige jury bepaalt aldaar de winnaar.

Informatie: www.levendetalen.nl > Levende Talen 100 jaar > Zang

Tot zings!

Kijk op talent

Op zoek naar Nederlandse

Andrea Bocelli of Stevie Wonder

In Nederland leven circa 300.000 mensen met een visuele beperking (blind of zeer slechthziend). Binnen deze groep is een groot aantal mensen in het bezit van een muzikaal talent. Al deze talenten worden opgeroepen om zich te melden bij *Stichting Cardo/All The Way Music* om hun eigen interpretatie van bijvoorbeeld Anouk, Bløf, Piaf, Sinatra of eigen werk te laten horen. Ook instrumentale bijdrages zijn meer dan welkom.

De auditierondes van de *Kijk op talent*-wedstrijd vinden plaats in het voorjaar van 2010 op diverse locaties in Nederland, waarna er regionale finales gehouden zullen

worden. In oktober 2010 is de grote landelijke finale voor de acht beste kandidaten. De winnaar/winnares krijgt een plaats bij *All The Way Music* (www.allthewaymusic.nl), een uniek artiestenbureau voor muzikale talenten met een handicap.

Kandidaten kunnen zich tot 1 maart 2010 aanmelden voor de auditierondes. Dit kan bij voorkeur door te mailen naar igessel@pluryn.nl of te bellen naar (026) 3349833 of naar (06) 51722646.

Schrijven kan ook: Stichting Cardo, Postbus 6, 6860 AA Oosterbeek.

Muziek beleven moet je doen!

Muziek voor kinderen met een ernstig meervoudige beperking

po/vo **Patrick Meuldijk**

Muziek maakt je vrolijk, of treurig. Muziek troost, of je gaat er juist van dansen. Bijna iedereen heeft wel iets met muziek. Muziek is dan ook een taal die iedereen verstaat en waarmee je met iedereen kunt communiceren. Dat geldt zeker ook voor kinderen en jongeren met een ernstige meervoudige beperking. Niet voor niets is het jaarlijkse *Muziekfestival bij Visio Onderwijs* in Breda iedere keer een groot feest voor leerlingen en artiesten!

Muziekles geven aan deze leerlingen vraagt specialistische kennis en een bijzondere aanpak. Maar de belangrijkste pijler van het muziekonderwijs is plezier beleven. Vanuit plezier in muziek kan gewerkt worden aan vaardigheden en doelen.

Bijzonder

Het is een denkfout dat de combinatie van een visuele en een verstandelijke beperking van een kind simpelweg een optelsom is. De twee beperkingen versterken elkaar juist in negatieve zin. Een kind met een verstandelijke beperking leert door zijn omgeving visueel waar te nemen en handelingen of mimiek te imiteren. Dat je bijvoorbeeld een bal naar iemand kunt rollen is duidelijk, want dat kan dit kind gewoon zien en nadoen. Zien biedt een compensatie voor de verstandelijke beperking. Een kind met alleen een visuele beperking moet juist een beroep doen op zijn cognitieve vermogen om te leren. Je moet hem vertellen dat je een bal naar iemand kunt rollen, of dat er in de klas twee deuren zijn: eentje om naar de gang te gaan en een andere van de ingebouwde kast. Relaties kunnen leggen om de leefwereld te begrijpen, is in sterke mate afhankelijk van de verstandelijke ontwikkeling. Kunnen redeneren, biedt compensatie voor de visuele beperking. Een kind met beide beperkingen mist deze compensatiemogelijkheden. Daarom moet dit onderwijs zo concreet mogelijk zijn en moeten de leerlingen ook op het gebruik van de andere zintuigen aangesproken worden, ook bij muziek.

Muziek beleven

In oktober 2009 vond het tiende *Muziekfestival bij Visio Onderwijs* in Breda plaats met dit jaar als thema *Kunst en Muziek*. Een festival dat vijf dagen duurde en waar de leerlingen de muziek met alle zintuigen hebben beleefd! Vanzelfsprekend is muziek om te beluisteren, maar ook komt het ruiken en proeven aan bod met gerechten die aansluiten op het thema van die dag of van het festival. De artiesten treden gedurende dertig minuten op voor groep-

jes van ongeveer achttien leerlingen. Alle leerlingen krijgen dan de gelegenheid om op hun eigen manier de muziek te beleven en ook de muziekinstrumenten naast hun specifieke timbre te voelen en te ruiken! Er wordt altijd gezocht naar de interactieve momenten binnen een optreden. Meedoen met het ritme-instrument of voorzichtig je hand of je oor op een trommelvel leggen! Leerlingen kruipen zo als het ware in de muziek!

De afgelopen jaren hebben een keur van artiesten de weg naar de school gevonden. Geen alledaagse ingesleten kinderliedjes, maar gepassioneerde Flamencomuziek met zang en dans, Klezmermuziek van DiGojim, dreamtimeconcerten met klankschalen, tempelgongs, didgeridoo en trommels, een gamelanorkest met een Javaanse danseres, Parne Gadje met aanstekelijke Balkanmuziek, opzweepende Ierse muziek, zigeunerklanken, warme klanken van Orlando Miño, een Argentijnse zanger met gitaar, VOF de Kunst en dit jaar als hoogtepunt het optreden van Samba Salad waar we met alle leerlingen samen een feestje hebben gebouwd!

Plezier

De basis voor deze leerlingen is plezier hebben in beleven en het leren. Vanuit deze gedachte worden ook de muzieklessen opgebouwd. De muziekles is een groepsactiviteit, waarin alle leerlingen aan bod komen, maar ook individueel, met een vaste opbouw. Het liedje 't Is weer muziek is het begin en het 'stopliedje' geeft aan dat de muziekles klaar is. Daar tussenin experimenteren de leerlingen met muziekinstrumenten, zingen ze samen het themaliedje of wordt er met een bepaalde opdracht naar muziek geluisterd. Een bepaalde les wordt, met kleine variaties, twee of drie weken achter elkaar gegeven. De leerlingen herkennen het en dat geeft ze zekerheid over wat komen gaat. Zo ontwikkelen ze ook hun zelfvertrouwen. Door de leerstof in hele kleine stapjes aan te bieden en te herhalen, komt het leerproces op gang. Voor leerlingen die niet kunnen zingen, zijn er liedkisten

Visio, Sensis en De Brink

Sensis Onderwijs Breda richt zich op kinderen die naast een visuele ook een verstandelijke beperking hebben. Deze school, gelegen aan de rand van het Mastbos, wordt bezocht door ongeveer 75 leerlingen van vier tot twintig jaar. *Visio, Sensis en De Brink* gaan vanaf 1 januari 2010 samen verder als *Koninklijke Visio, expertisecentrum voor slechthziende en blinde mensen*.

Muziekfestival
Foto's: Patrick Meuldijk

gemaakt. Bij de liedjes hoort een voorwerp, een foto en een pictogram als verwijzer. Zo kan op ieder communicatieniveau een keuze gemaakt worden uit twee of meerdere liedjes. Bij het beginliedje *'t Is weer muziek* is het een bellenkrans, de foto van een belletje of de picto van muziek. De leerlingen onderzoeken de muziekinstrumenten tactiel, experimenteren met het geluid maken en krijgen zo een compleet 'beeld' van een handtrom, triangel, springdrum of Hang.

BiM-werkwijze

Voor leerlingen die ernstig verstandelijk meervoudige beperkingen hebben, is het noodzakelijk dat de muziekles aansluit op het beleven van muziek. Niet het beleven van muziek in je hoofd, maar met je zintuigen! Muziek is auditief, maar ook tactiel! Vanuit deze gedachte is de BiM-werkwijze ontstaan. *BiM* staat voor *Beleven in Muziek*. Het is een manier van werken met muziekbeleving in de zorg en het onderwijs voor kinderen en volwassenen met ernstig verstandelijk, meervoudige beperkingen. Het uitgangspunt in deze werkwijze is dat het kind of de volwassene de muziek tijdens de muziekactiviteiten op het lichaam beleeft. De begeleider van de muziekactiviteit vertaalt een klankeigenschap die in de muziek te horen is - zoals bijvoorbeeld sterk-zacht of vlug-langzaam - direct in een aanraking op het lichaam van het kind of de volwassene. Hierbij gebruikt hij verschillende materialen of zijn handen. De manier waarop de begeleider het materiaal of zijn handen gebruikt, is afgestemd op de gekozen klankeigenschap en de sfeer van het muziekstuk. De BiM-werkwijze vindt zijn theoretische kader in de lichaamsgebonden - en associatieve ervaringsordering zoals Dorothea Timmers-Huigens beschrijft in haar boek *Mogelijkheden voor verstandelijk gehandicapten* waarin de zintuiglijke waarneming centraal staat en de *Basale Stimulatie* van Andreas Fröhlich. Tevens zorgt de fysieke beleving van de muziek voor een vermindering van een mogelijk sensorisch integratieprobleem.

Juist in het speciaal onderwijs is muziek de sleutel tot ontwikkeling van vaardigheden die verder reiken dan muziek. Het vasthouden van een stokje, een tik geven op een trommel, het tikken in de maat of het spelen van een bepaald ritme zijn stappen die in de muzikale ontwikkeling gemaakt worden, maar ook gerelateerd zijn aan de ontwikkeling van de motoriek, het geheugen, de concentratie, de perceptie van een slag op de rand of het vel van de trommel. Het sociale aspect van het samen muziek maken, een andere de ruimte geven, wachten op je beurt: communicatie in de meest creatieve zin van het woord!

Patrick Meuldijk is vakleraar muziek in het speciaal onderwijs bij Visio Onderwijs Breda, een school voor kinderen met een visuele, een verstandelijke en vaak ook een motorische beperking. Ook is hij theatermaker van DOT Belevingstheater. Hij heeft zich gespecialiseerd in muziekactiviteiten en theater met ernstig meervoudig beperkte kinderen en volwassenen. In de loop van de jaren is de BiM-werkwijze ontstaan waarin de fysieke beleving van muziek het uitgangspunt is. Daarnaast werkte hij mee aan de ontwikkeling van nieuw lesmateriaal voor het vak muziek in het speciaal onderwijs: 'Hé, doe je mee?' en 'Proef eens met je oren!'.

Informatie

- www.dotbelevingstheater.nl
- www.bim-werkwijze.info
- Via e-mail: meuldijk@home.nl

KUNST beweegt ONDERWIJS

KUNSTVAKDOCENTEN STUDIEDAG - 10 APRIL 2010 - TILBURG

Rol en betekenis van de actieve kunstbeoefening

vo Kunst verrijkt, verdiept, verbreedt, verbindt, geeft schoonheid, verwondering, verbeelding, ... Kunst opent vaak deuren naar werelden voorbij het bekende. Met name het kunstzinnige handelen en vormgeven, uitdrukken en presenteren is een kostbaar en onmisbaar onderdeel van de vorming van de mens. Om dit te benadrukken organiseren de kunstvakverenigingen BDD, NBDK, VKAV, VLS en VONKC op 10 april aanstaande een kunstendag te Tilburg.

Kunst is onmisbaar voor mensen. Een van de belangrijkste redenen daarvoor is dat het menselijke bewustzijn voor het overgrote groot deel functioneert via het *ervarende systeem* (Epstein, 1998). Het ervaren systeem werkt en leert via gevoel, beelden, beweging, muziek en klank, enzovoort. Het ervaren is razendsnel en holistisch. Parallel aan het ervaren systeem functioneert het veel tragere rationale systeem dat analytisch is en lineair, via onder andere taal en codes werkt. Kunstervaring en kunstactiviteit werken groten-deels via het ervaren systeem en via het lichaam. Daarom wordt ook wel gesproken over *embodied knowledge* en *embodied learning* (Bresler, 2004). Ook is het duidelijk dat de verschillende intelligenties die samenhangen met de kunsten (Gardner, 2002) een specifiek kenmerk vormen van alle mensen, de mate van de ontwikkeling van deze intelligenties kan echter bij mensen verschillen.

Flow en je verliezen in het handelen

Het ervaren van *flow* wordt ook in het bijzonder gekoppeld aan de actieve beoefening van de kunsten (Csikszentmihalyi, 1990). Flow is een staat van optimale ervaring, je op een uiterst positieve wijze verliezen in het handelen en contact maken met het meest wezenlijke in jezelf. Ervaringen van flow geven positieve energie en zijn vaak momenten van diep leren, creativiteit en groei. Flow kan gestimuleerd worden door (zie www.ueben-im-flow.de):

- Positief contact met het materiaal waarmee gewerkt wordt.
- Ontwikkeling van klank-, kleur- en vormsensatie en het versmelten hiermee. Veel aandacht voor beleving en

waarneming in het hier-en-nu (Korthagen en Evelein, 2009).

- Gevoel van genieten en moeiteloosheid.
- Speelse, spontane en enthousiaste omgang met oefenmateriaal. Met name door *coöperatief leren* (Evelein, 2009) kan veel bereikt worden.

Het bevorderen van flow is dan ook mijn inzet voor onderwijs en de kunstvakken hebben alles in huis om hierin voor te gaan!

Verwondering: leren voor de toekomst

In zijn boek *Inleiding tot de verwondering* benadrukt Cornelis Verhoeven (2007) het belang van verwondering voor welzijn, groei en scholing. Artistieke processen kunnen in het bijzonder de kwaliteit van verwondering oproepen. Het moment van niet-weten, het uitstellen van een oordeel scheppen een veld van groei en contact met nieuwe kennis en mogelijkheden. Immers, leren is niet alleen toegang krijgen tot wat er bekend is, maar juist het ontdekken en ontwikkelen van wat *niet* bekend is. De essentie van verwondering is *de kunst van het niet-weten* als een poort naar de toekomst. De kunsten en kunstonderwijs hebben veel potentie om die poort bij mensen te openen.

Domeinspecifieke kennis, vaardigheden en integratie

Vaardig worden in een van de kunstuitingen vraagt aandacht voor de ambachtelijkheid daarvan. Daarom leer je kunst door gerichte activiteit. Dansen is wat anders dan musiceren en schilderen is zeker wat anders dan audio-visuele verwerkingsprocessen. Alles op een hoop gooien is een ontkenning van

de kracht van de domeinspecifieke kwaliteit en betekenis van een kunst en de daarbij behorende vaardigheden en ambachtelijkheid. Dit neemt niet weg dat samenwerking in de kunsten heel positief kan zijn. Er zijn verschillende mogelijkheden van kunstintegratie in het curriculum:

- Kunst als ondersteuning bij het leren van andere (kennis) vakken.
- Een gelijkwaardige verdeling en samenhang tussen de kunsten.
- Bevorderen van affectieve doelen.
- De sociale functie zoals het gebruik voor de uitstraling en presentatie van de school.

Hiernaast zijn er verschillende perspectieven tot integratie of samenhang:

- Thema's uit geschiedenis, aardrijkskunde, enzovoort.
- Het gebruik van sociale thema's zoals communicatie, geweld, enzovoort.
- Persoonlijke thema's zoals identiteit, samenwerken, omgaan met leeftijdgenoten, enzovoort.
- Procesgeoriënteerde benaderingen zoals veranderingsprincipes, systemen, cyclussen, enzovoort.

Isolatie versus samenwerking

Er zijn grote voordelen door de samenwerking tussen de kunsten (en andere vakken) voor leraren en leerlingen.

Bijvoorbeeld:

- Verandering in rollen en professionele ontwikkeling van docenten.
- Focus op bredere aspecten van disciplines en het werken in en aan ruimere overkoepelende thema's.
- Toegang tot meer middelen (geld) en mogelijkheden (organisatie en logistiek).
- Verandering in zelfbeeld (van een geïsoleerd vak naar deel in een groter geheel).
- Van marginaal en franje naar meer in het centrum van de school.

Samenwerking tussen kunstvakken leidt voor leerlingen tot actievare betrokkenheid, creativiteit, toename in interpretatiemogelijkheden en verruiming tot het creëren van kunstproducten. Samenwerking leidt ook tot een toename in het verkennen en delen van ideeën en opvattingen (Bresler, 2003; 2006).

In het polyfone spel van de integratie speel je als kunstdocent je eigen partij. Met verve, overtuigend, artistiek, beheerst, met dynamiek, soms met vuur en soms ingetogen. Je moet durven staan voor je artistieke en specifieke kwaliteiten als vakman en vakvrouw. Je vertegenwoordigt als kunstdocent een unieke dimensie in een veelal cerebraal gericht curriculum. Integratie kan artistieke betrokkenheid op school vergroten en samenwerking met andere vakken kan een verbreding in manieren van leren tot stand brengen. Meer en meer zal men vanuit praktijk en onderzoek ontdekken hoe belangrijk de kunsten zijn voor een evenwichtige menswording. De integratie van de kunsten in het onderwijs kan daaraan een belangrijke bijdrage leveren.

Beroepsregister en de kennisbasis

Er is volop discussie in de vakverenigingen over de opzet van een beroepsregister. Dit gaat waarschijnlijk bestaan uit een initieel register dat open staat voor iedereen met een lesbevoegdheid. Daarnaast komt er mogelijk een beroepsregister dat de professionele kwaliteit van docenten administreert die voldoen aan de eisen van de professionele ontwikkeling. Het register is opgebouwd uit vier domeinen: vakkennis, leerprocessen, toetsen en feedback geven, contexten.

Ook wordt er gesproken de kennisbasis van kunstdocenten. Het idee is dat de opleidingen samen vaststellen wat voor kennis een afgestuurde kunstdocent moet hebben. Het zal duidelijk zijn dat hierbij de artistieke en ambachtelijke aspecten van belang zijn. De kennisbasis van kunstdocenten zal voor een groot deel bestaan uit *embodied knowledge*. Zo zal ten opzichte van de verschillende schoolvakken (alfa, bèta en gamma) dan ook zichtbaar worden welke unieke plaats de kunstvakken innemen in het onderwijs.

Kunst beweegt onderwijs

De potentie van kunst en de kunstvakken is mijns inziens groot. Daarom is de titel van de kunstendag van 10 april ook zo gekozen. Kunst en de actieve kunstbeoefening is in de ontwikkeling van kinderen essentieel voor een evenwichtige ontwikkeling. Niet alleen omdat kunst allerlei kwaliteiten helpt ontwikkelen en kennisgebieden ondersteunt, maar vooral omdat kunst de essentie van het menszijn raakt. Kunst heeft daarom de potentie onderwijs te helpen ontwikkelen. Kunstonderwijs stimuleert openheid voor nieuwe perspectieven, out-of-the-box denken, verwondering, flow, diepgaande communicatie op gebieden van geraaktheid, betrokkenheid en gevoeligheid voor schoonheid. Kunst kan die kwaliteiten in mensen, leerlingen, leraren, schoolleiders, beleidsmakers aanraken en ze openen om in de toekomst te kijken. Te zoeken naar vormen van en inhouden voor leren op nieuwe manieren. Onderwijs verandert, net zoals onze maatschappij grondig aan het veranderen is.

Alles is in beweging, daarom zijn creatieve geesten nodig. Mensen die goed gegrond zijn in hun eigen creatieve potentie met gevoel voor contact, nieuwsgierigheid, openheid, schoonheid, enzovoort. De kwaliteit van het uitstellen van het oordeel is essentieel voor de toekomstige ontwikkeling. Kunst beweegt onderwijs, omdat kunst poorten kan openen naar het ongekende, naar dat wat ons uitnodigt om diep te leren, diep te groeien en volledig mens te zijn. Het is duidelijk dat we elkaar als kunstdocenten hiervoor nodig hebben.

De literatuurverwijzigingen zijn weggelaten in verband met de beperkte publicatieruimte.

Lees voor verdere informatie ook het artikel op de volgende twee pagina's en kijk op de achterpagina van deze Kunstzone. Ga naar www.kunstzone.nl onder *Downloads* voor een aanmeldingsformulier.

KUNST beweegt ONDERWIJS

KUNSTVAKDOCENTEN STUDIEDAG - 10 APRIL 2010 - TILBURG

De kunsten nemen een unieke plaats in het leven van mensen en daarom ook in de ontwikkeling van kinderen. Op deze studiedag wordt een verzameling aan ontwikkelingen, inhouden, integratievormen en visies getoond en gedeeld. Uit het hele land

komen kunstdocenten uit alle disciplines (audio-visueel, beeldend, dans, drama en muziek) en leggen contact op belangrijke thema's zoals vakvaardigheden per kunstdiscipline, voorbeelden en workshops rond samenwerking tussen kunstvakken, ontwikkelingen in scholen, inspirerende voorbeelden en toekomstvisies.

Op dit moment wordt hard gewerkt aan de praktische uitwerking van het programma, de workshops en alle inspirerende activiteiten. Zodra hier meer over bekend is, wordt dit op www.kunstzone.nl > *Downloads* gemeld en op de sites van de verschillende vakverenigingen. Om u een indruk te geven van de breedte en diepgang van het programma geven we in deze beschrijving een globaal overzicht.

Workshops in vakdidactiek

Het is duidelijk dat elk van de kunsten een eigen ambacht, vaardigheden en kennisbasis bezit. Dit wordt het uitgangspunt bij deze serie workshops. Van elke discipline (audio-visueel, beeldend, dans, drama en muziek) worden vakdidactische workshops aangeboden waaruit u kunt kiezen. Deze workshops worden verzorgd door toonaangevende docenten, kunstenaars en didactici. U kunt kiezen uit verschillende onderwerpen die relevant zijn voor de recente praktijk en ontwikkelingen. In de workshop wordt een helder, concreet en vooral praktisch beeld gegeven van de mogelijkheden van het onderwerp binnen het kunstonderwijs. Actie en interactie staan centraal en relevante achtergrondinformatie wordt op een handout uitgereikt. In de workshop wordt samengewerkt met andere collega's - er zijn 15 tot 25 deelnemers per workshop. Dat is niet alleen leuk, maar en zo leert u ook over de praktijk op andere scholen en secties. Een vakdidactische workshop duurt 90 minuten en wordt één of twee keer aangeboden, afhankelijk van het aantal aanmeldingen voor deze workshop.

Workshops over samenwerking tussen kunstvakken

Samenwerking tussen de kunstvakken en vormen van projecten met combinaties van kunstvakken zijn volop in ontwikkeling. Op deze studiedag wordt daarom ook ruim aandacht geschonken aan dit aspect van de praktijk. In deze workshops staat de samenwerking van kunstvakken vanuit een vakdidactisch perspectief centraal. Vakdocenten uit de verschillende disciplines ontmoeten elkaar in deze workshops en werken samen rondom het aangeboden thema uit de praktijk van het voortgezet onderwijs. Je ziet succesvolle voorbeelden met aandacht voor hoe je als vakdocent in dit soort ontwikkelingen werkt, begeleidt en organiseert. Wat kun je en doe je wel en wat niet? Hoe ga je om met verschillen in hoe bewaakt je de balans tussen de noodzakelijke kwaliteit in domeinspecifieke vaardigheden (vaardigheden ten aanzien van audio-visueel, beeldend, dans, drama en muziek) en werken in samenhang? Ook in deze workshops wordt praktisch gewerkt. Ook deze workshops duren 90 minuten en worden bij voldoende belangstelling twee keer aangeboden.

Workshop rondom recente ontwikkelingen

Er zijn allerlei belangrijke ontwikkelingen die de praktijk van lesgeven in een kunstvak kunnen beïnvloeden. Daarom zijn er op deze studiedag een aantal workshops van 45 minuten waarin actuele thema's aan de orde komen. Uiteraard kan ook bij deze workshops gekozen worden.

Zo zal er een workshop gehouden worden rondom de ontwikkeling van het beroepsregister voor de kunstdocenten. Daarin

Foto: René Meeuws

wordt besproken wat het is en wat de betekenis daarvan kan zijn voor de praktijk.

Ook zullen er workshops zijn om te kijken naar de ontwikkeling van een kennisbasis voor de kunstvakken gericht op de ontwikkelingen in de komende 10 jaar. Wat moeten studenten in de opleidingen meekrijgen, welke vaardigheden zijn essentieel, waaruit moeten studenten kunnen kiezen en hoe verhoudt zich deze kennisbasis tot het beroepsprofiel?

Er wordt een groep schoolleiders die zich actief inzet voor kunst in hun scholen gevraagd om hun visie te geven op de mogelijkheden en met de aanwezigen in discussie te treden over de praktijk.

Ook wordt er voor studenten en studentbegeleiders (mentoren) een workshop gehouden om ervaringen uit te wisselen over hun verwachtingen en rol in de toekomstige ontwikkelingen van de kunstvakken.

Er zal aandacht zijn voor cultuurprofiel scholen, kunststromingen, kunstklassen, projecten vanuit gemeentes en regio's en hun betekenis voor het kunstvakonderwijs in de school.

Informatiemarkt

Allerlei grotere en kleinere uitgevers, netwerkorganisaties, bedrijven in didactische materialen geven acte de presence op deze dag in een royale informatiemarkt. Aan het begin van de dag, tijdens de lunch voor de 2e workshopronde en tijdens de theepauze kunt u kennis nemen van alle relevante ontwikkelingen op dit gebied.

Posterpresentaties

Ook worden inspirerende praktijkvoorbeelden en interessante ontwikkelingen getoond in de vorm van een postermarkt. In een zaal zijn 15 à 25 simultane presentaties waar u langs kunt lopen, korter of langer kennis van kunt nemen, (contact)gegevens kunt uitwisselen om vooral ideeën van mee te nemen. Bij zo'n postermarkt wordt de relevante informatie samengevoegd op een grote poster waarbij één of twee personen die wat over kunnen vertellen, aanwezig zijn. Er zullen voorbeelden komen van inspirerende projecten, scholen waar de kunstvakken bloeien en van onderzoeken verricht door (master en bachelor) studenten.

Netwerken

Natuurlijk is het netwerken met collega's die u al kent en vooral die u voor het eerst ontmoet, een belangrijk onderdeel van deze dag. Hier is volop ruimte voor. In de pauzes, maar ook in de drie workshoprondes wordt de interactie actief gestimuleerd. Zo kunt u horen hoe de ervaringen en praktijken zijn op andere scholen en secties. U neemt daar vast en zeker ook inspirerende en bruikbare voorbeelden van mee.

Inschrijving

Inschrijving voor deelname aan de studiedag kan via de site www.kunstzone.nl > Downloads en via de websites en nieuwsbrieven van de kunstvakverenigingen BDD, NBDK, VKAV, VLS en VONKC. Voor alle docenten die werkzaam zijn aan een VO-school geldt deze studiedag als nascholing waarvoor de school de kosten van deelname vergoedt.

Zie voor het dagprogramma en andere informatie de achterzijde van deze Kunstzone.

Cultuur Leert Anders III

Thea Vuik

Op de school waar ik lesgeef, lijkt het modieus om met van die stewardessenkarretjes te lopen. Je sjuwt wat wat eleganter met een stapel boeken van lokaal naar lokaal. En het scheelt natuurlijk pijnlijke schouders als je niet de beschikking hebt over een vast lokaal.

Ik kom het liefst naar school met een opgepimpte pukkel die ik elke week noodgedwongen uit- en inruim, anders dreigt het snel 'over te lopen'. Maar ik zit de hele week in een prachtig ruim 'eigen' lokaal, met veel licht en met - helemaal ideaal - een aparte werkruimte eraan gekoppeld. Daarover niets te mopperen dus.

Dat je je informatie uit je tas moet halen, lijkt te gaan verdwijnen. We lopen nog wel met stoffelijke methodes rond, maar we gaan ernaartoe dat we vrijwel alle kennis via de computer kunnen vergaren. Of dat wenselijk is of niet, daar wil ik me hier niet over uitlaten. Wel wil ik aangeven dat een website zelfs een prima opbergruimte kan zijn.

11 december jongstleden was ik te gast op de conferentie *Cultuur Leert Anders III*, waar de *Vereniging Cultuurprofiel scholen (VCPS)* haar inmiddels jaarlijkse samenzijn hield. Veel interessant nieuws werd er verteld door Barend van Heusden over zijn onderzoek naar een doorlopende leerlijn cultuureducatie. Daarna heel veel workshops waar je uit kon kiezen. Twee keer zelfs, zowel 's morgens als 's middags was er een workshopronde te gaan. Heerlijk lunchen in de wandelgangen en een opmerkelijke lezing van Marc Lammers over zijn ervaringen als coach van het Nederlands dames-hockeyteam. Zijn sterke one-liners komen nog steeds bij mij bovendrijven als ik eraan terugdenk. Ik noem er een: 'Hersenen kennen het woord *niet* niet.' Lammers gaf daarna het voorbeeld van de oli-

fant: 'Denk nu eens *niet* aan een roze olifant!' En wat gebeurt er? Bij iedereen in de zaal springt er in een denkwolkje een roze olifant tevoorschijn. Vandaar dat je als coach/leraar alleen goed gedrag moet benoemen en prijzen en niet over onwenselijk gedrag moet praten. Eh, ik bedoel dat je moet vermijden onwenselijk gedrag te melden.

De lancering van de nieuwe website van de vereniging www.cultuurprofiel scholen.nl door Alexandra Noorman, beleidsmedewerkster van OCW, was het hoogtepunt van de dag. De voorkant van de site is een steeds wisselende tentoonstelling uit de verzameling van cultuurprofiel scholen: wie de leerlingen zijn, wat de leerlingen maken, wat de leerlingen doen, de vakken op..., de visie van... Deze mini-presentaties staan los van elkaar, zodat je elke keer als je de site bezoekt een wisselend beeld krijgt voorgeschoteld. Met de bedoeling dat je eens verder gaat snuffelen of dieper gaat graven. Daarom alleen al is het de moeite waard om de site eens te gaan bezoeken. Maar omdat informatie over deze conferentie niet helemaal in mijn column past, kun je ook linken naar een digitale overvloed aan informatie die over deze boeiende conferentie gaat.

Kijk goed uit voor een slechte houding achter het beeldscherm... Daar kun je ook zere schouders van krijgen, heb ik al gemerkt.

Alexandra Noorman, beleidsmedewerkster Ministerie van OCW, en Henk Visscher, voorzitter Vereniging Cultuurprofiel scholen
Foto: Thea Vuik

KUNST beweegt ONDERWIJS

KUNSTVAKDOCENTEN STUDIEDAG - 10 APRIL 2010 - TILBURG

Op zaterdag 10 april 2010 wordt in Fontys Hogeschool der Kunsten te Tilburg voor alle kunstvakdocenten die werkzaam zijn in of voor het voortgezet onderwijs een grote landelijke studiedag gehouden.

Deze studiedag komt tot stand in een samenwerking tussen de kunstvakverenigingen VLS, VONKC (VLBV/NVTO), NBDK, BDD, VKAV en Hogeschool Fontys.

Het wordt een bijzonder inspirerende studiedag gericht op de didactiek van de verschillende kunstdisciplines afzonderlijk en voorbeelden van onderlinge samenwerking.

Elke dag actieve kunstbeoefening voor leerlingen maakt het onderwijs evenwichtiger dan nu het geval is. Immers actieve kunstbeoefening stimuleert totale inzet, betrokkenheid en de integratie van voelen, willen, denken en inspiratie. Actieve kunstbeoefening draagt in sterke mate bij tot sociale en psychologische ontwikkeling. Het accent in het onderwijs ligt momenteel nog eenzijdig zwaar op rationele analytische kennis en vaardigheden. Met deze gezamenlijke studiedag willen de kunstvakken een signaal afgeven dat kunst in het voortgezet onderwijs een onmisbare rol vervult en dat elk van de kunsten daarin een geheel eigen waarde vertegenwoordigt en plaats inneemt.

PROGRAMMA

- 9.30 inloop en koffie
in Fontys Hogeschool der Kunsten
- 10.00 opening
in het naast het gebouw gelegen theater
- 11.00 1e workshop ronde
vakdidactische workshops - 90 minuten -
- 12.30 lunch
ontmoeting, informatiemarkt en posterpresentaties
- 14.00 2e workshop ronde
gericht op actuele thema's en ontwikkelingen
- 45 minuten -
- 14.45 thee
informatiemarkt en posterpresentaties
- 15.15 3e workshop ronde
vakdidactische workshops - 90 minuten -
- 16.45 multimediale afronding
- 17.00 borrel
tot 17.30

Inschrijving deelname studiedag

kan via www.kunstzone.nl en via nieuwsbrieven van de verschillende Kunstvakverenigingen. Voor alle docenten die werkzaam zijn aan een VO-school geldt deze studiedag als nascholing waarvoor de school de kosten van deelname vergoedt.

Kosten deelname

leden van de vakverenigingen € 150,-
niet leden € 200,-
studentleden € 30,-
studenten die geen lid zijn € 60,-

Meer inhoudelijke informatie komt in Kunstzone 2/3 van 2010 en kunt u vinden op de websites van de verschillende vakverenigingen.

OP DEZE DAG IS ER EEN KEUR AAN ACTIVITEITEN

- **Vakdidactische workshops (90 minuten)**

gericht op inspirerende actuele ontwikkelingen, materiaal, vaardigheden en thema's voor elk van de verschillende kunstvakken.

- **Workshops (90 minuten)**

waarin de samenwerking tussen verschillende kunstvakken centraal staat. Het gaat hierbij om concrete en succesvolle voorbeelden uit de schoolpraktijk.

- **Recente ontwikkelingen workshops (45 minuten)**

zoals het beroepsregister, een panel van schoolleiders van scholen die een bloeiend kunstklimaat hebben, de denktank beeldend onderwijs, een ontmoeting van studenten van kunstdocentopleidingen om ervaringen uit te wisselen over hun verwachtingen en rol in de toekomstige ontwikkelingen van de kunstvakken e.d.

- **Posterpresentaties (gedurende de gehele dag)**

vanuit VO scholen, netwerkorganisatie en kunstdocenten waarin de praktijk van inspirerend kunstonderwijs wordt getoond. Ook zullen er posterpresentaties zijn van eindexamenprojecten van bachelor- en master-docentopleidingen in de kunsten.

- **Informatiemarkt (gedurende de gehele dag)**

met een uitgebreid overzicht over recente methodes en materialen verzorgd door uitgeverij, netwerkorganisaties, vakverenigingen, kunstbedrijven en anderen.

OPROEP VOOR POSTERPRESENTATIE

De organisatie van de studiedag is op zoek naar inspirerende en succesvolle praktijkvoorbeelden van kunst in het voortgezet onderwijs, kunstprojecten tussen scholen en plaatselijke instellingen en onderzoek in kunsteducatie.

Door middel van een posterpresentatiemarkt geven we ruimte om deze ervaringen op een overzichtelijke en concrete wijze te delen met de deelnemers. Heeft u een project en/of kent u geschikte voorbeelden, mail dit dan

[svp. naar info@kunstzone.nl](mailto:svp.naar.info@kunstzone.nl)

VLS

VONKC
(VLBV/NVTO)

NBDK

BDD

VKAV